

Äänekosken kaupunki perusturvalautakunta 15.12.2010 liite nro 4

ÄÄNEKOSKEN KAUPUNKI VAMMAISPALVELUOHJE

VAMMAISPALVELULAKI JA –ASETUS

Laadittu pohjautuen ” Keski-Suomen vammaispalveluohjeet, kuntien käyttöön 1.9.2009 lukien ”
/Armi Mustakallio. Keski-Suomen ja Pohjanmaan maakuntien verkostoitunut vammaistyön kehittä-
misyksikkö-hanke Pokeva. Ohjeen laadinnassa konsultoitu HAVU-keskusta ja Mirva Vesimäkeä.

SISÄLTÖ

1 YLEISTÄ.....	2
2 VAMMAISPALVELULAKI JA -ASETUS	4
2.1 Subjektiiviset ja määrärahasidonnaiset palvelut ja tukitoimet.....	8
2.2 Kotikunta	9
3 PALVELUTARPEEN SELVITTÄMINEN, PALVELUSUUNNITELMA, HAKEMINEN JA PÄÄTÖKSENTEKO	9
3.1 Palvelutarpeen selvittäminen VpL 3 a §.....	9
3.2 Palvelusuunnitelma VpL 3 a §.....	11
3.3 Hakemus.....	13
3.4 Päätöksenteko	14
3.5 Päätöksen oikaisu ja muutoksenhaku	16
4 MÄÄRÄRAHASIDONNAISET PALVELUT JA TUKITOIMET	17
4.1 Kuntoutusohjaus VpA 14 § ja palveluohjaus	18
4.2 Sopeutumisvalmennus VpA 15 §	19
4.3 Päivittäisistä toiminnoista suoriutumisessa tarvittavat välineet, koneet, laitteet VpL 9 §, VpA 17 §	19
4.4 Ylimääräiset vaatetuskustannukset VpL 9 §, VpA 18 §.....	23
4.5 Ylimääräiset erityisravintokustannukset VpL 9 §, VpA 19 §	24
5 PALVELUT, JOIHIN VAIKEAVAMMAISELLA ON SUBJEKTIIVINEN OIKEUS	25
5.1 Kuljetus- ja saattajapalvelut VpL 8 §, VpA 4 §, 5 § ja 6 §.....	25
5.2 Tulkkipalvelut VpL 8a §	30
5.3 Palveluasuminen VpA 10 § ja 11 §	30
5.4 Asunnon muutostyöt sekä asuntoon kuuluvat välineet ja laitteet VpL 9 § VpA 12 § ja 13 §	31
5.5 Päivätoiminta VpL 8 b §	34
5.6 Henkilökohtainen apu VpL 8 c § ja 8 d §	35
6 ASIAKASMAKSUT JA KORVAUSTEN PERINTÄ.....	44
6.1 Vammaispalvelulain perusteella myönnettävät palvelut.....	45
6.2 Vakuutusyhtiön korvaukset ja niiden tutkiminen VpL 15 §	45
7 VAMMAISPALVELUOHJETTA KOSKEVAT SÄÄDÖKSET	46

---

1 YLEISTÄ

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista (380/1987, vammaispalvelulaki, muutokset 19.12.2008/981, voimaan 1.9.09) ja asetus vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista (759/1987, vammaispalveluasetus, muutokset 19.12.2008/981, voimaan 1.9.09) sisältävät säännökset vammaispalvelulain mukaisten palvelujen ja tukitoimien järjestämisestä. Päätöksenteossa on huomioitava oikeuskäytäntö, ts. miten hallinto-oikeus ja erityisesti korkein hallinto-oikeus on tulkinnut ja soveltanut lakia päätöksissään.

Vammaispalveluohjeen tavoitteena on turvata yhdenmukainen kohtelu samassa tilanteessa oleville henkilöille asuinpaikasta riippumatta. Etenkin määrärahasidonnaisia palveluita ja tukitoimia järjestettäessä ja niistä yksilötasolla päätettäessä kaikkein heikoimmassa asemassa olevien vaikeavammaisten henkilöiden asema on turvattava. Tämä voi merkitä määrärahojen suuntaamista ja priorisointia ensisijaisesti näiden henkilöiden palveluiden ja tukitoimien järjestämiseksi. Samalla on kuitenkin muistettava VpL:n 3 §:n velvoite: kunnan on huolehdittava siitä, että vammaisille tarkoitetut palvelut ja tukitoimet järjestetään sisällöltään ja laajuudeltaan sellaisina kuin kunnassa esiintyvä tarve edellyttää, ja että niitä järjestettäessä otetaan huomioon asiakkaan yksilöllinen avun tarve.

Määrärahasidonnaisia palveluja järjestettäessä kunnassa esiintyvä vammaisten henkilöiden palveluiden ja tukitoimien tarve ja varatut määrärahat määrittävät sen, miten ja mihin tarkoituksiin määrärahoja on kulloinkin suunnattava ja miten niitä on kohdennettava. Päätöksenteossa tulee huomioidaan asiakkaan yksilöllinen avun tarve ja yksilöllinen päätöksenteko. Yleispätevää kaikkiin vammaisiin henkilöihin soveltuvaa määritelmää esim. siitä, kuka on vaikeavammaisen henkilö, ei voida antaa. Vaikeavammaisuus tulee aina määritellä suhteessa haettuun palveluun tai tukitoimeen sekä henkilön omaan toimintaympäristöön ja sosiaaliseen tilanteeseen.

Vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain (380/1987) uudistus astui voimaan 1.9.2009 lähtien. Uudistuksen tavoitteena on vaikeavammaisten henkilöiden yhdenvertaisuuden edistäminen suhteessa vammattomiin henkilöihin sekä lisätä itsenäisyyttä ja itsemääräämisoikeutta sekä mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnan eri toimintoihin. Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977) on edelleen voimassa, mutta 1.9.09 lakien keskinäinen suhde muuttui siten, että vammaispalvelulaki on ensisijainen suhteessa kehitysvammalakiin. Pitkätähtäimen tavoitteena on yksi vammaislaki. Vammaispalvelulain ja kehitysvammalain sekä niitä koskevien asetusten muutoksien myötä tämä soveltamisohje tukee kuntien siirtymistä uuden lain soveltamiseen. Muutokset tapahtunevat vaiheittain ja tätä ohjetta päivitetään keskitetysti hallinto-oikeuksien ja korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisujen ohjaamana. Vammaispalveluohjeen päivittämisestä Äänekoskella ovat vastanneet vammaispalveluiden sosiaalityöntekijä ja sosiaalityön johtaja.

---

2 VAMMAISPALVELULAKI JA -ASETUS

Vammaispalvelulain tarkoituksena on edistää vammaisen henkilön edellytyksiä elää ja toimia muiden kanssa yhdenvertaisena yhteiskunnan jäsenenä sekä ehkäistä ja poistaa vammaisuuden aiheuttamia haittoja ja esteitä (VpL 1 §). Vammaisten henkilöiden tarvitsemat palvelut ja tukitoimet järjestetään siten, että ne tukevat heidän omatoimista suoriutumistaan (VpA 1 §).

Kunnan on huolehdittava siitä, että kunnan yleiset palvelut soveltuvat myös vammaiselle henkilölle. Vammaisuuden perusteella järjestettäviä palveluita ja tukitoimia kehittäessään kunnan tulee ottaa huomioon vammaisten henkilöiden esittämät tarpeet ja näkökohdat. Vammaista henkilöä on palveltava ja palveluja järjestettävä ottaen huomioon hänen äidinkieltensä (VpL 7§).

Vammaispalvelulain tarkoittamana vammaisena henkilönä tarkoitetaan henkilöä, jolla vamman tai sairauden johdosta on pitkäaikaisesti erityisiä vaikeuksia suoriutua tavanomaisista elämän toiminnoista (VpL 2 §). Vammaispalvelulain 2 §:n tarkoittama vammaisuus määritellään yksilöllisesti lain asettamien määreiden ”pitkäaikaisuus”, henkilön ”erityiset suoriutumisvaikeudet”, ”tavanomaiset elämäntoiminnot” ja ”välttämätön tarve” kautta. Vammaispalvelulaki ei sisällä mitään vammaluetteloa (ei diagnoosiin perustuvaa päätöksentekoa), vaan ”vammaisuus” ja ”vaikeavammaisuus” on määriteltävä yksilöllisesti. Vammaispalvelulaissa ei aseteta ylä- eikä alaikärajoja palvelujen ja tukitoimien saamiselle, vaan ainoana perusteena on henkilön vammasta tai sairaudesta aiheutuva palvelujen ja tukitoimien tarve ja erityisen järjestämisvelvollisuuden piiriin kuuluvien palvelujen ja tukitoimien kohdalla erikseen määritelty vaikeavammaisuus. Sinänsä esimerkiksi ikääntymisestä aiheutuvat ”normaalit” sairaudet ja niiden aiheuttamat toimintarajoitteet, ”vanhuuden raihnaisuus”, ei vielä yksistään täytä vaikeavammaisuuden tai vammaisuuden edellytyksiä.

Vammaisuuden ja vaikeavammaisuuden määrittely ei pohjaudu pelkästään lääketieteelliseen arvioon tai lääkärin antamaan todistukseen, vaan arvioinnissa merkitystä on henkilön sosiaalisella ympäristöllä ja hänen yksilöllisellä kyvyllään

---

ja mahdollisuuksillaan selviytyä jokapäiväisistä elämän toiminnoista. Tämän arvion tekee kunnassa yleensä sosiaalityöntekijä. Vaikeavammaisuuden ja vammaisuuden arvioinnissa tulisi tehdä kotikäynti, jossa arvioidaan vammaisen henkilön selviytymistä ja asuinolosuhteita ja sitä toiminnallista ympäristöä, missä hän elää. Vammaisuuden ja vaikeavammaisuuden arvioinnissa voidaan hyödyntää eri työntekijöiden osaamista ja tietämystä. Esimerkiksi toimintaterapeutilla on mahdollisuudet arvioida henkilön selviytymistä kotona. Asiakkaan kanssa on myös mahdollisuus tehdä esimerkiksi koematkoja sen arvioimiseksi, täyttyvätkö kuljetuspalvelujen osalta vaikeavammaisuuden kriteerit.

Kehitysvammaisten henkilöiden toimintakyky saattaa vaihdella erilaisissa ympäristöissä ja he voivat tarvita apua asioiden ymmärtämiseen. Tutussa ympäristössä moni kehitysvammaisen henkilö pystyy toimimaan täysin itsenäisesti, mutta kun tilanne tai asia on uusi, kehitysvamma aiheuttaa suuria rajoitteita toimimiselle. Kehitysvammaisen henkilön toimintakyky tietyillä elämän alueilla voi myös lisääntyä. Esimerkiksi monista päivittäisistä askareista kehitysvammaiset ihmiset pystyvät suoriutumaan itsenäisesti, mikäli asioiden opetteluun panostetaan tarpeeksi.

Vammaispalvelulain mukaisia palveluja ja tukitoimia järjestetään, jos vammaisen henkilö ei saa riittäviä ja hänelle sopivia palveluja tai tukitoimia muun lain nojalla (VpL 4 §). Vammaispalvelulaki on siten toissijaista lainsäädäntöä. Vammaispalvelulaki voi kuitenkin tulla sovellettavaksi, vaikka palvelut olisivat sinänsä annettavissa ensisijaisen lainsäädännön perusteella maksullisina. Jos palvelu on annettavissa vammaispalvelulain perusteella maksuttomana, voi se johtaa siihen, että vammaispalvelulaki tulee asiassa sovellettavaksi. Joissain tapauksissa vammaispalvelulaki tulee sovellettavaksi täydentävänä. Kehitysvammaiselle henkilölle voidaan edelleen järjestää palveluita kehitysvammalain nojalla, jos vammaispalvelulain nojalla järjestettävät palvelut eivät ole asiakkaan kannalta riittäviä tai sopivia. Jos kehitysvammalain mukainen palvelu on asiakkaalle taloudellisesti edullisempi kuin vammaispalvelulain mukainen palvelu, sovelletaan kehitysvammalakia. Kehitysvammalakiin perustuvat palvelut ja tukitoimet tulee kirjata erityishuolto-ohjelmaan (EHO).

Normihierarkia 1.9.2009 alkaen:

**sosiaalihuoltolaki
(yleislainsäädäntö)**

**vammaispalvelulaki
(erityislainsäädäntö)**

**kehitysvammalaki
(erityislainsäädäntö)**

Hakijalle laaditaan palvelujen järjestämiseksi ja koordinoimiseksi yksilöllinen palvelusuunnitelma (VpL 3 a §) yhteistyössä asiakkaan, tarvittaessa hänen huoltajansa tai läheistensä ja muiden palvelujen järjestäjien kanssa. Palvelusuunnitelma on tarkistettava asiakkaan tarpeiden ja olosuhteiden muuttuessa sekä muutoinkin tarpeen mukaan, vähintään kahden – kolmen vuoden välein. Suunnitelmaan tulee merkitä tarkistamisajankohta. Palvelusuunnitelmaan kirjaetaan asiakkaan todelliset tarpeet ja toiveet. Palvelusuunnitelma ei ole kuitenkaan sellainen viranomaista velvoittava asiakirja, jonka perusteella asiakkaalle syntyisi suoraan oikeuksia palvelujen ja tukitoimien saamiseksi. Lähtökohtaisesti suunnitelmaan kirjatut palvelut ja tukitoimet tulee asiakkaalle myöntää, ellei ole perusteltua syytä menetellä toisin. Suunnitelmasta poikkeaminen on päätöksessä aina erikseen perusteltava. (Ks. luku 3.2). Hallinto-oikeudet ja korkein hallinto-oikeus tulevat kiinnittämään erityistä huomiota palvelusuunnitelmiin, joten niiden huolellinen laadinta on erityisen tärkeää.

Asiakkaan hakemuksen perusteella tehdään erikseen yksilöpäätökset. Päätöksenteossa merkitystä on asiakkaan yksilöllisellä tarpeella ja määrärahasidonnaisten palvelujen ja tukitoimien ollessa kyseessä kunnan varaamien määrärahojen riittävydellä ja niiden mahdollisella suuntaamisella tai priorisoinnilla.

Vammaispalvelulain 8 §:n 2 momentissa, 8 a §, 8 b, 8 c, 8 d § ja 9 §:n 2 momentissa säädetään erikseen vaikeavammaisille henkilöille tarkoitetuista palveluista ja tukitoimista, joiden järjestämiseen kunnalla on erityinen velvollisuus. Muut vammaispalvelulain tarkoittamat palvelut ja tukitoimet järjestetään kunnan

---

varaamien määrärahojen sallimissa rajoissa. Määrärahasidonnaisia vammaispalveluja järjestetään kullekin vuodelle varattujen määrärahojen puitteissa noudattaen vammaispalvelulain ja -asetuksen määräyksiä ottaen huomioon kunnassa esiintyvä vammaisten henkilöiden palvelujen ja tuen tarve. Näitä tarvetta kuvaavia tietoja saadaan mm. palvelusuunnitelmista, palvelujen ja tukitoimien aikaisemmasta käytöstä kunnassa, määrärahojen käytöstä, hakemusten määrästä ja muista kunnan tiedossa olevista kuntalaisten olosuhteita kuvaavista tiedoista (vammaispalvelulaissa tarkoitettu kunnan yleinen palvelujen järjestämistä vastuu VpL 3 §).

1.9.2009 voimaan tulleet vammaispalvelulain keskeiset muutokset:

- Asiakkaan yksilöllisen tarpeen huomioon ottaminen palveluja ja tukitoimia järjestettäessä (3 § 2)
  - Palvelutarpeen selvittäminen määräajassa sekä yksilöllisen palvelusuunnitelman laatimisen ja päätöksenteon viivytyksettömyys (3 a §)
  - Vammaispalvelulaki on ensisijainen kehitysvammaisten erityishuollosta annettuun lakiin (519/1977) nähden (4 §)
  - Henkilökohtainen apu vaikeavammaiselle henkilölle (8 § 2, 8 c § ja 8 d §)
  - Henkilökohtainen apu maksuttomaksi sosiaalipalveluksi (laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista, 734/1992, jäljempänä asiakasmaksulaki 4 § 5 kohta)
  - Teknisiä muutoksia taloudellisten tukitoimien osalta (9 §)
  - Teknisiä muutoksia vammaispalveluasetukseen
-

2.1 Subjektiiviset ja määrärahasidonnaiset palvelut ja tukitoimet

Subjektiivisiin oikeuksiin kuuluvien palvelujen ja tukitoimien osalta kunnalla on erityinen, määrärahoista riippumaton järjestämisvastuu. Kunta ei voi siis vedota päätöksissään näiden palvelujen osalta määrärahojen niukkuuteen tai niiden loppumiseen kesken talousarviovuotta. Määrärahasidonnaisia palveluja ja tukitoimia järjestetään varattujen määrärahojen sallimissa rajoissa. Määrärahoja varattaessa on huolehdittava vammaispalvelulaissa säädetyn (VpL 3§) kunnan yleisen järjestämisvelvollisuuden täyttämistä. Tämä voi merkitä mm. sitä, että jos tarkoitukseen varatut määrärahat loppuvat kesken talousarviovuoden, voidaan yksilöllisen tarveharkinnan jälkeen uusi hakemus hylätä tai jopa lakkauttaa jo myönnetyn palvelun tai tukitoimen järjestäminen. Se voi merkitä myös sitä, että vaikka henkilöllä sinänsä voidaan todeta tarve palveluihin, ja määrärahoja on vielä käyttämättä, ei kunnalla ole ehdotonta velvollisuutta myöntää palvelua, jos se voi ennakoida, että varatut määrärahat eivät riitä kaikille hakijoille. Kunta voi tällaisessa tilanteessa kohdentaa määrärahat kaikkein vaikeimmassa asemassa oleville hakijoille. Edellytyksenä on, että määrärahoja ei ole varattu tietoisesti alimitoitettuna (yleisen järjestämisvelvollisuuden rikkominen) ja että hyväksyttävät kohdentamisperiaatteet on erikseen vahvistettu.

Kunnalla on erityinen järjestämisvelvollisuus/ vaikeavammaisella asiakkaalla subjektiivinen oikeus:

- kohtuulliset kuljetuspalvelut niihin liittyvine saattajapalveluineen
- tulkkipalvelut
- päivätoiminta
- palveluasuminen
- välttämättömien asunnon muutostöiden ja asuntoon kuuluvien välineiden ja laitteiden hankkimisesta aiheutuneet kohtuulliset kustannukset
- henkilökohtainen apu (1.9.09 lukien)

Varattuihin määrärahoihin perustuvia vammaispalveluja ovat:

- sopeutumisvalmennus
  - kuntoutusohjaus
-

- päivittäisistä toiminnoista suoriutumisessa tarvittavat välineet, koneet ja laitteet
- ylimääräiset vaatetuskustannukset
- ylimääräiset erityisravintokustannukset

2.2 Kotikunta

Vammaispalvelulain mukaisten palvelujen ja tukitoimien hakijan tulee toimittaa hakemus kotikuntaansa. Hakijan kotikunta määritellään kotikuntalain (201/1994) mukaisesti.

Poikkeuksena tästä on muualla asuvan opiskelijan oikeus hakea subjektiivisiin oikeuksiin kuuluvia palveluja (lähinnä tulkkipalvelut ja kuljetuspalvelut) myös kunnasta, jossa hän opiskelee. Kustannusvastuussa näistä palveluista on viimekädessä kotikunta.

Mikäli vaikeavammaisen henkilö tarvitsee vammansa vuoksi välttämättömiä asunnon muutostöitä muuttaessaan toiseen kuntaan, tulee pääsääntöisesti lähtökunnan korvata nämä kustannukset muuton mahdollistamiseksi.

Kotikuntalaki muuttuu 1.1.2011 alkaen.

Kotikuntalakiin ehdotetaan lisättäväksi mm. uusi säännös, jonka mukaan pitkäaikaisessa eli yli vuoden kestävässä hoitosuhteessa kotikuntansa ulkopuolella asuvala olisi kotikunnan valintaoikeus.

Uuteen kotikuntalakiin sisältyvät muutokset huomioidaan vammaispalvelua toteutettaessa.

3 PALVELUTARPEEN SELVITTÄMINEN, PALVELUSUUNNITELMA, HAKEMINEN JA PÄÄTÖKSENTEKO

3.1 Palvelutarpeen selvittäminen VpL 3 a §

Palvelutarve selvitettävä määräajassa

Vammaispalvelujen ja tukitoimien tarve on selvitettävä vammaisen henkilön tilanteen ja olosuhteiden edellyttämällä tavalla. Selvittäminen on aloitettava viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä siitä kun vammaisen henkilö tai hänen laillinen edustajansa, omaisensa tai muu henkilö tai viranomaisen on ottanut yhteyttä kuntaan palvelujen saamiseksi (3a §). Säännös täydentää sosiaalihuoltolain (710/1982) 40a §:ää sosiaalipalvelujen tarpeen arvioinnin määräajoista sekä osaltaan toteuttaa muissakin keskeisissä sosiaalipalveluissa viime vuosina käyttöön otettua sosiaalitakuuta.

Laskettaessa em. määräaika ei yhteydenottopäivää oteta huomioon. Arkipäivänä ei myöskään pidetä pyhäpäivää eikä arkilauantaita. Yhteydenoton tapahtuessa esimerkiksi tiistaina palvelutarpeen arviointi on aloitettava viimeistään seuraavan viikon torstaina, mikäli viikolla ei ole arkipyhiä.

Palvelutarpeiden selvittämiseksi pääsääntönä on kotikäynti tai vähintään asiakkaan henkilökohtainen tapaaminen. Tarvittaessa voidaan hyödyntää vammaisten henkilöiden toimintakyvyn arviointiin tarkoitettuja soveltuvia menetelmiä.

Vammaispalvelulain 3 §:ään on lisätty uusi 2 momentti, jonka mukaan palveluja ja tukitoimia järjestettäessä on otettava huomioon asiakkaan yksilöllinen avun tarve. Säännös korostaa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000, jäljempänä asiakaslaki) 8 §:ssä olevien asiakkaan itsemääräämisoikeutta ja osallistumista koskevien säännösten huomioon ottamista.

Asiakaslain 8 §:n mukaan sosiaalihuoltoa toteutettaessa on ensisijaisesti otettava huomioon asiakkaan toivomukset ja mielipide ja muutoinkin kunnioitettava hänen itsemääräämisoikeuttaan. Asiakkaalle on annettava mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa palvelujensa suunnitteluun ja toteuttamiseen. Sama koskee hänen sosiaalihuoltoonsa liittyviä muita toimenpiteitä. Asiakasta koskeva asia on käsiteltävä ja ratkaistava siten, että ensisijaisesti otetaan huomioon asiakkaan etu (8 §). Asiakkaan itsemääräämisoikeuden kunnioittamisesta seuraa myös se, että palvelutarpeen selvittämiseen ei tule ryhtyä, jos vammaisen henkilö sitä vastustaa. Vastaavasti jo aloitettu selvittäminen on asiakkaan pyynnöstä keskeytettävä. Asiakkaalle on kuitenkin tällöinkin asiakaslain 5 §:n mukaisesti selvitettävä hänen oikeutensa ja velvollisuutensa sekä erilaiset vaihtoehdot ja niiden

---

vaikutukset samoin kuin muut seikat, joilla on merkitystä hänen asiassaan. Selvitys on annettava siten, että asiakas riittävästi ymmärtää sen sisällön ja merkityksen (5 §).

Palvelutarpeen selvittäminen koskee kaikkia vammaispalvelulaissa tarkoitettujen palvelujen tarpeessa olevia vammaisia henkilöitä. Vammaisen henkilön palveluntarve on selvitettävä hänen tilanteensa ja olosuhteidensa edellyttämässä laajuudessa. Palvelutarpeen arvioinnissa voidaan käyttää myös muita asiantuntijoita tai viranomaisia, jolloin sosiaalihuollon viranhaltijalle muodostuu käsitys asiakkaan tilanteesta ja toimintakyvystä.

3.2 Palvelusuunnitelma VpL 3 a §

Palvelusuunnitelma laadittava viivytyksettä

Palvelutarpeen selvittäminen on välttämätön osa yksilöllisen palvelusuunnitelman valmistelua. Suunnitelma on laadittava ilman aiheetonta viivytystä ja muutoin sosiaalihuollon asiakaslain 7 §:n edellyttämällä tavalla (3 a §). Tämä tarkoittaa ensinnäkin suunnitelman laatimista pääsääntöisesti yhteisymmärryksessä asiakkaan itsensä kanssa aina, jollei kyseessä ole tilapäinen neuvonta ja ohjaus tai jollei suunnitelman laatiminen muutoin ole ilmeisen tarpeetonta. Asiakaslain edellä mainittujen 5-8 §:ien ohella on noudatettava säännöksiä itsemääräämisoikeudesta erityistilanteissa. Jos täysi-ikäinen asiakas ei sairauden, henkisen toimintakyvyn vajavuuden tai muun vastaavan syyn vuoksi pysty osallistumaan ja vaikuttamaan palvelujensa tai sosiaalihuoltoonsa liittyvien muiden toimenpiteiden suunnitteluun ja toteuttamiseen taikka ymmärtämään ehdotettuja ratkaisuvaihtoehtoja tai päätösten vaikutuksia, on asiakkaan tahtoa selvitettävä yhteistyössä hänen laillisen edustajansa taikka omaisensa tai muun läheisen henkilön kanssa (9 §). Alaikäisen henkilön toivomukset ja mielipide on selvitettävä ja otettava huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa edellyttämällä tavalla (10 §).

Palvelusuunnitelma on laadittava myös silloin, mikäli yhteisymmärrystä ei saavuteta. Erimielisyys kunnan viranomaisen ja vammaisen henkilön välillä voi

---

koskea jotain yksityiskohtaa tai muuta seikkaa. Tällainen erimielisyystilanne ei estä palvelusuunnitelman laatimista eikä oikeuta palvelusuunnitelman laatimatta jättämiseen. Sosiaalihuollon asiakaslaisissa tai vammaispalvelulaisissa ei ole säädetty erillisiä muotomääräyksiä palvelusuunnitelmalle. Esim. palvelusuunnitelman allekirjoituksella ei ole sellaista oikeudellista merkitystä, jonka perusteella palvelusuunnitelman vaikuttavuutta ja pätevyyttä voitaisiin arvioida.

Palvelusuunnitelmasta on riittävän yksityiskohtaisesti käytävä ilmi asiakkaan yksilöllinen tilanne niiltä osin kuin se vaikuttaa palvelujen sisällöstä, järjestämistavasta ja määrästä päättämiseen. Vammaan ja sairauteen liittyvien seikkojen ohella asiakkaan yksilöllisen tilanteen selvittäminen vaatii huomion kiinnittämistä myös hänen sosiaaliseen asemaansa (mm. työssäkäynti, opiskelu, asumismuoto, perhesuhteet). Erityishuolto-ohjelmaan kirjataan edelleen kehitysvammaisille henkilöille kehitysvammalain nojalla järjestettävät erityishuollon toteuttamiseksi tarvittavat palvelut.

Asiakas on ohjattava hakemaan palvelusuunnitelmaan kirjattuja palveluja ja tukitoimia. Lähtökohtaisesti suunnitelmaan kirjatut palvelut ja tukitoimet tulee asiakkaalle myöntää, ellei ole perusteltua syytä menetellä toisin. Suunnitelmas- ta poikkeaminen on päätöksessä aina erikseen perusteltava. Palvelusuunnitelman merkitys korostuu erityisesti vammaispalvelulain mukaisen henkilökohtaisen avun tarvetta arvioitaessa.

Palvelusuunnitelma on tarkistettava asiakkaan tarpeiden ja olosuhteiden muuttuessa sekä muutoinkin tarpeen mukaan (3 a §), vähintään kahden – kolmen vuoden välein. Suunnitelmaan tulee merkitä tarkistamisajankohta. Palvelusuunnitelmaan tulisi myös kirjata vastuuhenkilö, joka huolehtii siitä, että palvelusuunnitelman tarkistus toteutuu sovittuna aikana. Vammaisen henkilö voi lisäksi aina vaatia palvelusuunnitelman tarkistamista.

Palvelusuunnitelmien yksi tehtävä on toimia tiedonantajana ja –kerääjänä kunnassa esiintyvän vammaisten henkilöiden palvelujen ja tukitoimien tarpeesta (merkitystä laadittaessa kunnan talousarviota). Tästä syystä on oleellista kirjata palvelusuunnitelmaan myös ne määrärahasidonnaiset palvelut ja tukitoimet,

---

joihin ei ehkä juuri palvelusuunnitelman laatimisajankohtana ole määräraharauksia, mutta joihin tulee varautua laadittaessa seuraava vuoden talousarviota.

Mikäli yksittäistä palvelua tai tukitoimea haettaessa ilmenee, ettei asiakkaalla ei ole muihin palveluihin tai tukitoimiin tarvetta (kuin tämä yksittäinen asia), voidaan tällaisessa tilanteessa palvelusuunnitelma kirjata asiakkaan päätökseen sekä asiakaskertomukseen. Asiakkaalle tulee kertoa tämä toimintatapa ja asiakkaan tulee hyväksyä tämä menettely. Palvelusuunnitelmaa ei tarvitse laatia, mikäli kyseessä on tilapäinen ohjaus tai neuvonta.

3.3 Hakemus

Vammaispalvelulain mukaista palvelua tai tukitoimea haetaan yleensä tarkoitukseen varatulla hakemuksella. Hakemukseksi kelpaa myös vapaamuotoinen hakemus, jota täydennetään tarvittaessa varsinaisella hakemuslomakkeella. Hakemus voi olla myös suullinen, mutta tällöin on erityisesti huolehdittava, että asianmukaiset tiedot tulee kirjatuksi kunnan asiakastietojärjestelmään. Hakemukseen tulee liittää tarvittavat lääkärin tai muun asiantuntijan lausunnot ja taloudellisten tukitoimien osalta kustannuslaskelmat. Hakemuksen käsittelemiseksi sosiaalityöntekijällä on tarvittaessa oikeus asiakaslain 20 §:n mukaisesti tarkistaa päätöksenteossa tarvittavat välttämättömät tiedot. Asiakkaalle annetaan tarvittavaa palveluohjausta hakemuksen täyttämiseksi ja tarvittavien liitteiden ja selvitysten ja mahdollisten lisäselvitysten hankkimiseksi.

Hallintolain 31 §:n mukaan viranomaisen on huolehdittava asian riittävästä ja asianmukaisesta selvittämisestä hankkimalla asian ratkaisemiseksi tarpeelliset tiedot sekä selvitykset. Jos kysymys on edun suovasta hallintopäätöksestä, on sosiaalihuollon asiakkaalla ensisijainen velvollisuus toimittaa palvelua tai tukitoiminta koskevan hakemuksen tueksi kaikki ne asiakirjat, joihin hän haluaa vedota. Viranomaisen on osoitettava hakijalle, mistä seikoista se haluaa selvitystä palvelua ja tukitoiminta koskevan hakemuksen selvittämiseksi ja käsittelemiseksi.

Sosiaalihuollon asiakaslain 12 §:n mukaan asiakkaan on annettava sosiaalihuoltolain 6 §:ssä tarkoitetulle toimielimelle ne tiedot, joita tämä tarvitsee sosi-

---

aalihuollon järjestämisessä ja toteuttamisessa. Lähtökohtana siis on se, että asiakas itse toimittaa ne selvitykset ja asiakirjat, jotka ovat tarpeen asian käsittelyssä tai ratkaisussa. Asiakkaan suostumuksella viranomaisen voi itsekin hankkia tarvittavia tietoja.

Mikäli asiaa ei voida ratkaista hakijan toimittaman lisäselvityksen mukaan, viranomaisen on, sen pyytäessä lisäselvitystä asiakkaalta, asetettava lisäselvityksen toimittamiselle määräaika. Määräaikaa asetettaessa viranomaisen on mainittava siitä, että hakemus voidaan käsitellä myös, mikäli pyydettyjä selvityksiä ei toimiteta annetussa määräajassa. Tämä voi merkitä hakemuksen hylkäämistä joko kokonaan tai osittain.

Taloudellisia tukitoimia on haettava vammaispalveluasetuksen 20 §:n perusteella kuuden kuukauden kuluessa kustannusten syntymisestä. Palvelutarpeen selvittämistä ja päätöksentekoa lukuun ottamatta vammaispalveluille ei ole laissa säädettyä määräaikaa. Lähtökohtana voidaan kuitenkin pitää, ettei palveluja koskevia takautuvia päätöksiä tehdä. Oikeus palveluun voi alkaa yleensä aikaisintaan hakemuspäivästä tai poikkeuksellisesti erityisestä syystä hakemuskuukauden alusta lukien.

3.4 Päätöksenteko

Päätöksenteon viivytyksettömyys

Päätökset asiakkaiden hakemuksiin on tehtävä ilman aiheetonta viivytystä. Lisäksi on säädetty, että enimmäisaika päätösten tekemiselle on kolme kuukautta palvelun tai tukitoimen hakemisesta (3 a §). Päätös on luonnollisesti tehtävä heti kun asia on valmis päätettäväksi. Määräajasta poikkeamiseen voi oikeuttaa jokin erityinen syy kuten esimerkiksi vamman tai sairauden harvinaislaatuuteen liittyvä palvelutarpeen selvittämisen vaativuus tai esim. asunnonmuutos-työselvitysten saaminen asiantuntijatahoilta. Tällöinkin hakemukset on käsiteltävä ilman aiheetonta viivytystä. Erityisesti on syytä huolehtia siitä, että tarpeettomilta sairaala- tai laitoshoidoijaksoilta vältytään. Päätöksentekoprosessiin liittyy palvelutarpeiden selvittäminen ja palvelusuunnitelman laadinta tai tarkistus.

Asiakkaan toimittama hakemus ei aina ole valmis käsiteltäväksi sellaisenaan. Hallintolain 22 §:n mukaan viranomaiselle toimitetun asiakirjan ollessa puutteellinen, viranomaisen on kehotettava lähettäjää viranomaisen antamassa määräajassa täydentämään asiakirjaa, jollei se ole tarpeetonta asian ratkaisemiseksi. Asiakirjan lähettäjälle on ilmoitettava, miten asiakirjaa on täydennettävä. Täydennyskehoitus annetaan kirjallisena, ettei synny epäselvyyttä siitä, mitä täydennyksiä tarvitaan. Asiakkaalta vaadittavan selvityksen tulee olla asian ratkaisemisen kannalta välttämätön. Selvitystä pyydetessä on myös harkittava, onko vaaditun selvityksen hankkiminen asiakkaalle kohtuuton tehtävä ottaen huomioon asiakkaan olosuhteet ja muut seikat. Mikäli vammaispalveluhakemusta käsittelevä viranomais on pyytänyt lausuntoa tai muuta selvitystä esimerkiksi lääkäriltä tai muulta asiantuntijataholta, lausunnonpyytäjän on seurattava lausuntopyynnön käsittelyä ja näin varmistettava, ettei päätöksenteko viivästy lausunnon pyytämisen johdosta.

Vammaispalveluasiassa päätös tehdään käytettävissä olevien tietojen perusteella. Mikäli asiakas ei ole määräajassa täydentänyt hakemustaan eikä ole samassa ajassa myöskään esittänyt hyväksyttävää selvitystä täydennyksen viivästykselle hakemus voidaan tällöin hylätä.

Määrärahoihin perustuvia palveluja ja tukitoimia koskevat hakemukset käsitellään talousarviovuonna huomioiden kunnan määrärahat. Päätökset määrärahasidonnaisten palvelujen osalta voidaan tehdä niin, että päätöksissä selvästi mainitaan päätösten perustuvan varattuihin määrärahoihin ja että päätöksen voimassaoloajanakin päätöstä voidaan tarkistaa paitsi asiakkaan muuttuneiden olosuhteiden myös mahdollisten määrärahasyiden johdosta.

Subjektiiivista oikeutta koskeva yksilöpäätös tulee kuitenkin tehdä toistaiseksi voimassa olevaksi tai niin, että uusi seuraavaa talousarviovuotta koskeva päätös tehdään riittävän ajoissa, jotta palvelua on tosiasiallisesti mahdollista käyttää. (Räty. Vammaispalvelut. Kynnys ry, 2003. 56)

Palvelua koskevassa yksilöhuollon päätöksessä ratkaistaan paitsi hakijan oikeus kyseessä olevaan palveluun myös se, miten kunta päätöksessä myönnettyä

---

palvelua yksilöllisesti järjestää. Vammaisen henkilö ei voi kuntaa sitovalla tavalla päättää siitä, miten hänen palvelunsa järjestetään. Palvelujen järjestämistapaa päätettäessä on kunnan luonnollisesti huomioitava myös asiakkaan oma mielipide palvelujen järjestämistavasta. Mitä henkilökohtaisempaa tai intiimimpää tarvittava palvelu on, sen korostetumpaa palvelun hakijan oman mielipiteen ja käsityksen huomioiminen päätöksen teossa on. Kun kysymys on palvelusta, jota voidaan järjestää erilaisilla vaihtoehtoisilla tavoilla, on harkintaoikeus järjestämistavan osalta suurempi. Järjestämistapaa koskeva viranhaltijan päätös ei saa kuitenkaan estää tai kaventaa varsinkaan vaikeavammaiselle kuuluvan subjektiivisen oikeuden käyttämistä. Asiakas voi hakea erikseen muutosta viranhaltijan päätökseen vain palvelujen järjestämistapaa koskevilta osin.

3.5 Päätöksen oikaisu ja muutoksenhaku

Jos tehty päätös perustuu asiakkaan antamaan virheelliseen tietoon, voidaan päätöstä oikaista viranhaltijan toimesta. Asiakkaalle tehdään tällöin uusi päätös koskien vain korjausta vaatinutta kohtaa. Mahdollista myös on, että voimassa olevaa päätöstä muutetaan päätöksentekohetkestä lukien asiakkaan muuttuneiden olosuhteiden tai muun saadun uuden selvityksen perusteella. Tämä voi johtaa päätöksen tarkistamiseen tai esimerkiksi palvelun lakkauttamiseen. Ennen päätöksentekoa on asiakasta aina kuultava. Kaikissa tilanteissa asiakkaalla on oikeus hakea muutosta näihin tehtyihin päätöksiin.

Viranhaltijapäätökseen liitetään muutoksenhakuohje. Perusturvalautakunnan yksilöjaos voi kumota viranhaltijan päätöksen, palauttaa päätöksen viranhaltijan uudelleen päätettäväksi tai hylätä muutoksenhaun ja pitää viranhaltijan päätöksen voimassa. Asiakas voi tällöin valittaa toimielimen päätöksestä hallinto-oikeuteen. Tämän jälkeen määrärahasidonnaisten palvelujen ja tukitoimien osalta korkein hallinto-oikeus voi tutkia valituksen, jos se myöntää asiassa valitusluvan. Subjektiivisia oikeuksia koskevien palvelujen ja tukitoimien osalta voidaan hallinto-oikeuden päätöksen jälkeen valittaa suoraan korkeimpaan hallinto-oikeuteen.

---

4 MÄÄRÄRAHASIDONNAISET PALVELUT JA TUKITOIMET

Vammaispalvelulain 9 §:n mukaan vammaiselle henkilölle korvataan hänen vammansa tai sairautensa edellyttämän tarpeen mukaisesti kokonaan tai osittain kustannukset, jotka hänelle aiheutuvat tämän lain tarkoituksen toteuttamiseksi tarpeellisista tukitoimista sekä ylimääräiset kustannukset, jotka aiheutuvat vamman tai sairauden edellyttämän vaatetuksen ja erityisravinnon hankkimisesta. Päivittäisistä toiminnoista suoriutumisessa tarvittavien välineiden, koneiden ja laitteiden hankkimisesta aiheutuneista kustannuksista korvataan puolet. Vakiomalliseen välineeseen, koneeseen tai laitteeseen tehdyt vamman edellyttämät välttämättömät muutostyöt korvataan kuitenkin kokonaan.

Tässä luvussa tarkoitettujen palveluiden ja taloudellisten tukitoimien (korvausten) järjestämisessä on kysymys vammaispalvelulaissa tarkoitetuista määrärahasidonnaisista palveluista ja tukitoimista. Näiden palvelujen ja tukitoimien saamiseen vammaisella henkilöllä ei ole subjektiivista oikeutta, vaan palveluja ja tukea myönnetään talousarvioon varattujen määrärahojen sallimissa puitteissa. Kunta voi päättää määrärahojen kohdentamisesta tietyt edellytykset täyttävälle vammaiselle henkilölle kuitenkin edellyttäen, että kunta näin päättyessään ottaa huomioon yleisen järjestämisvelvollisuutensa ja hakijoiden yhdenvertaisen kohtelun. Oleellista on siis määrärahoja varattaessa tarkastella kunnassa esiintyvää palvelujen tarvetta, mitoittaa mahdollisuuksien mukaan määrärahat vastaamaan tätä tarvetta, ja jos määrärahojen suuntaamiselle on perusteet, suunnata tai priorisoida niitä kaikkein heikoimmassa asemassa oleville henkilöille. Määrärahojen priorisointi ei saa loukata kuntalaisten yhdenvertaisuutta tai olla muutoin lainvastaista (esimerkiksi pelkästään ikään perustuvaa).

Palvelun järjestämisen ja korvauksen myöntämisen tulee osaltaan perustua vammaisen henkilön yksilölliseen tarpeeseen ja päätös palveluista tai tukitoimista tulee tehdä aina yksilöllisen harkinnan perusteella (päättöksenteossa arvioidaan siis ensin, onko hakija vammansa puolesta oikeutettu po. palveluun, ja onko haettu palvelu tai tukitoimi vamma tai sairaus huomioon ottaen hakijalle tarpeellinen/välttämätön). Vasta tämän jälkeen on arvioitava käytössä olevat

---

tarkoitukseen varatut määrärahat ja niiden riittävyys sekä niiden mahdollinen kohdentaminen.

4.1 Kuntoutusohjaus VpA 14 § ja palveluohjaus

Kuntoutusohjaukseen kuuluvat vammaisen henkilön tai hänen lähiyhteisönsä ohjaaminen sekä vammaisen henkilön toimintamahdollisuuksien lisäämiseen liittyvistä erityistarpeista tiedottaminen (VpA 14 §). Kuntoutusohjauksen tarkoituksena on neuvoa ja opastaa vammaista ja hänen läheisiään löytämään tarkoituksen mukaisia ratkaisuja erilaisissa elämäntilanteissa sekä välittää tietoa eri palveluista ja tukitoimista (Räty 2003, 128).

Äänekoskella toimii kaksi kuntoutusohjaajaa. Painopistealueet ovat perheiden tuessa ja itsenäisesti tai vanhempiansa luona asuvien kehitysvammaisten aikuisten tukemisessa

Palveluohjaus

Palveluohjaus on sosiaali- ja terveysalalla käytetty asiakaslähtöinen ja asiakkaan etua korostava toimintamalli ja työtapo. Tavoitteena on, että asiakas ja palveluohjaaja toimivat yhteistyössä ja tunnistavat asiakkaan yksilölliset voimavarat ja palvelutarpeet sekä löytävät tarpeisiin parhaiten vastaavat palvelut ja tukimuodot käytettävissä olevien resurssien avulla. Tavoitteena on ottaa huomioon myös asiakkaan läheisten voimavarat ja elämäntilanne. Palveluohjauksen tarve korostuu erityisesti elämän muutosvaiheissa ja tilanteissa, joissa asiakas on usean palvelun käyttäjä.

Tuen ja palveluiden tuottajien näkökulmasta hyvällä palveluohjauksella vähennetään palvelujärjestelmän hajanaisuudesta aiheutuvia haittoja, jolloin lopputuloksena on taloudellisempi ja tarkoituksenmukaisempi toiminta.

Sosiaalihuoltolain 13 §:n ja hallintolain perusteella kunnan työntekijöiden tulee antaa yleistä ohjausta ja neuvontaa ja tiedottaa palveluista sekä ohjata hakeuksiin liittyvissä kysymyksissä, vaikka määrärahasidonnaista kuntoutusohjausta tai erillistä palveluohjaajaa ei olisikaan tarjolla vammaispalvelussa. Sosiaa-

---

lihuollon asiakaslaissa (5 §) on lisäksi säädetty asiakkaan oikeudesta saada selvitys toimenpidevaihtoehdoista. Säännöksen mukaan sosiaalihuollon henkilöstön on selvitettävä asiakkaalle hänen oikeutensa ja velvollisuutensa sekä erilaiset vaihtoehdot ja niiden vaikutukset samoin kuin muut seikat, joilla on merkitystä asiakkaan asiassa. Asiakaslain selvityssäännös on laajempi kuin hallintolain ja sosiaalihuoltolain informointisäännökset. Säännös velvoittaa viranhaltijoita antamaan hyvin yksityiskohtaistakin neuvontaa ja ohjausta palvelujärjestelmistä ja eri vaihtoehtoisista tavoista toteuttaa tai järjestää sosiaalihuoltoa.

Äänekoskella vammaispalveluissa toimii yksi palveluohjaaja.

4.2 Sopeutumisvalmennus VpA 15 §

Sopeutumisvalmennukseen kuuluu neuvonta, ohjaus ja valmennus vammaisen henkilön ja hänen lähiyhteisönsä sosiaalisen toimintakyvyn edistämiseksi (VpA 15 §). Sopeutumisvalmennusta myönnetään myös lääkinnällisenä kuntoutuksena terveydenhuollon tai Kansaneläkelaitoksen kustantamana.

Sopeutumisvalmennusta voidaan toteuttaa yksilöllisesti tai ryhmäkohtaisesti ja tarvittaessa se voi olla myös toistuvaa (VpA 15 §).

Äänekoskella sopeutumisvalmennukseen tarkoitetut määrärahat kohdennetaan ensisijaisesti vaikeavammaisille henkilöiden ja heidän perheidensä yksilölliseen ohjaamiseen esimerkiksi viittomakielen opetukseen ja liikkumistaidon ohjaukseen.

Myös vammaispalveluiden palveluohjaukseen voi sisältyä sopeutumisvalmennuksellisia elementtejä.

4.3 Päivittäisistä toiminnoista suoriutumisessa tarvittavat välineet, koneet, laitteet VpL 9 §, VpA 17 §

Äänekoskella tähän tarkoitukseen varattu määräraha kohdennetaan erityisesti niille vaikeavammaisille henkilöille, jotka vammansa tai sairautensa johdosta välttämättömästi syystä tarvitsevat päivittäisissä toiminnoissa selviytymiseksi välttämättä sellaisia välineitä, koneita tai laitteita, jotka eivät kuulu lääkinnällisen kuntoutuksen piiriin. Ilman erityisiä perusteita avustusta ei pääsääntöisesti myönnetä tavallisimpiin kodinkoneisiin (esim. pyykinpesu- ja astianpesukone, matkapuhelin, tietokone). Kodinkoneiden hankinnan tarvetta arvioitaessa otetaan huomioon kotihoidon määrä ja esim. päätös henkilökohtaisesta avusta.

Harrastusvälineitä voidaan myöntää niitä eniten tarvitseville vaikeavammaisille henkilöille, kun on kyse vaikeavammaisen henkilön esittämästä, vammasta tai sairaudesta johtuvasta välttämättömästi syystä silloin, kun harrastusvälineet tukevat henkilön kuntoutumista tai mahdollistavat muulla tavoin henkilön selviytymisen jokapäiväisistä elämäntoiminnoista.

Päivittäisissä toiminnoissa tarvittavat välineet, koneet ja laitteet myönnetään omaksi, jolloin avustuksen määrä on puolet kohtuullisista kustannuksista. Kalliit apuvälineet voidaan myöntää myös vaikeavammaisen henkilön käyttöön eli pitkäaikaislainsaan, jolloin apuväline jää kunnan omistukseen ja kunta päättää korjaustoimenpiteistä ja vastaa syntyvistä kustannuksista, mutta ei kuitenkaan esim. tavanomaisesta sähkön/pattereiden kulutuksesta aiheutuvista kustannuksista. Käyttötarpeen lakattua käyttöön annettu apuväline toimitetaan vammaispalveluihin uudelleen myönnettäväksi. Kunta vastaa tällöin apuvälineen purkamisesta ja kuljetuksesta aiheutuvista toimenpiteistä ja kustannuksista. Viranhaltija päättää menettelyn.

Äänekoskella autoavustusta myönnetään ensisijaisesti vaikeavammaiselle henkilölle jokapäiväiseen liikkumiseen liittyvien tarpeiden perusteella. Avustamisen myöntämisellä tuetaan erityisesti henkilön opiskelua, työssäkäyntiä tai näihin verrattavia vaikeavammaisen jokapäiväisiä välttämättömiä kuljetuksia.

Korvauksen saamisen edellytyksenä on hakijan vaikeavammaisuus, säännöllinen ja päivittäinen kuljetustarve, säännöllinen apuvälineiden käyttö sekä muut vammaan ja sairauteen liittyvät välttämättömät perusteet oman auton tarpeesta.

1. Autoavustus myönnetään ensisijaisesti niille vaikeavammaisille henkilöille, jotka tarvitsevat

- autoa opiskeluun tai työssäkäyntiin tai
- auton tarve on muusta syystä välttämätöntä vaikeavammaisen henkilön säännöllisen ja päivittäisen liikkumisen kannalta/ jokapäiväiseen elämään liittyvien toimien suorittamiseksi/mahdollistamiseksi
- vain erityisen painavista syistä avustetaan vaikeavammaisen lapsen perhettä auton hankinnassa. Ensisijaisesti korvataan kokonaisuudessaan lapsen vamman tai sairauden johdosta autoon hankittavat välttämättömät lisälaitteet.

Pääasiallisesti auton vaihto on perusteltua, mikäli hakijan vammasta tai sairaudesta johtuva tarve on oleellisesti muuttunut tai auto on käyttökelvoton. Hakijan tulee esittää selvitys ajetuista kilometreistä ja auton kuntoisuusarvio. Kuntoisuusarviota tekevät vakuutusyhtiöt ja autoliikkeet.

2. Kustannuksia laskettaessa otetaan huomioon

- kohtuuhintaisen auton hankintahinta eli vakiomallisen auton hinta, johon pääasiallisesti katsotaan sisältyvän ohjaustehostin. Kohtuuhinta määritellään aina asiakaskohtaisesti ottaen huomioon vamman tai sairauden edellyttämä tarve.
- kohtuuhintaa arvioitaessa voidaan ottaa huomioon esimerkiksi perheen koko tai tarvittavien apuvälineiden määrä.

Auton huoltokustannuksia, korjauksia ja talvi-/kesärenkaita lisävarusteina ei korvata. Lisälaitteiden korjaus- ja huoltokustannusten korvaus arvioidaan määrärahan puitteissa tapauskohtaisesti. Auton varustetasosta tulee esittää tekninen erittely. Vamman vaatimat välttämättömät lisälaitteet, elleivät ne ole autos- sa vakiovarusteina, korvataan yksilöllisen harkinnan mukaisesti määrärahojen

---

puitteissa. Lisälaitteiden osalta tulee selvittää mahdollisuus siirtää entisen auton lisälaitteet uuteen autoon. Lisäasennustöistä tulee olla eritelty tarjous.

Autoavustusta hakiessa asiakkaan tulee esittää:

- lääkärinlausunto (korkeintaan vuosi sitten annettu)
- kirjallinen kustannusarvio ostettavaksi suunnitellusta autosta
- toiminta- tai fysioterapeutin lausunto lisälaitteiden tarpeesta
- kustannusarviot vamman tai sairauden johdosta välttämättömistä lisälaitteista ja
- arvio muutostöistä aiheutuvista kustannuksista
- autoliikkeen tai muun tahon tekemä arvio vanhan auton hyvityksestä
- ennakkoveropäätös autoveron palautuksesta
- päätökset muista auton hankintaa myönnytyistä avustuksista tai korvauksista
- muut perustelut autoavustuksen myöntämiseksi
- rahoitussuunnitelma
- kopio ajokortista

Auton hankintakustannuksia korvattaessa maksetaan enintään puolet auton hankkimisesta aiheutuneista kohtuullisista todellisista kustannuksista (sisältäen toimituskulut). Hankintakustannusten kohtuullisuutta arvioitaessa lähtökohtana on halvin hankintahinta, jonka mukainen auto vastaa hakijan yksilöllisiä ja todellisia tarpeita.

Korvauksen kokonaismäärää arvioitaessa merkitystä on autoavustuksen myöntämisen lisäksi tarvittavilla kuljetuspalveluilla.

Korvattavia kustannuksia laskettaessa vähennetään kohtuuhintaisen auton hinnasta autoveron palautus, vakuutuskorvaukset (esimerkiksi rikkoontuneesta tai kolariautosta), vanhasta autosta saatu myyntihinta tai hyvitys ja mahdolliset alennukset sekä muut mahdolliset avustukset.

Vamman vaatimista välttämättömistä auton lisälaitteista ja niiden asentamisesta aiheutuneista kustannuksista korvataan pääsääntöisesti kohtuulliset kustannukset. Kunta voi päättää myös tukitoimen kohdentamisesta, jolloin korvausta myönnetään yksilöllisen harkinnan perusteella varattujen määrärahojen mahdollistama määrä. Korvausta ei myönnetä silloin, kun lisälaitteet ovat autossa jo vakiovarusteina.

Lisälaitteiden korvaamisen perusteina ovat hakijan vaikeavammaisuus säännöllinen ja päivittäinen kuljetustarve, säännöllinen apuvälineiden käyttö sekä muut vammaan, sairauteen tai sosiaaliseen elämään liittyvät perustelut. Auton varustetasosta on vaadittava kaikissa tapauksissa tekninen erittely. Automaattivaihteiston hinnasta vähennetään ensin siihen kohdistuva autoveron osuus. Vamman kannalta välttämättömät muutostyöt korvataan kokonaan VpL 9 § mukaisiin apuvälineisiin ja laitteisiin.

4.4 Ylimääräiset vaatetuskustannukset VpL 9 §, VpA 18 §

Korvausta suoritetaan vammasta tai sairaudesta johtuvasta vaatteiden teettämisestä tai korjaamisesta tulleista ylimääräisistä erityiskustannuksista. Korvattavaksi tulee ainoastaan välttämättömät ja kohtuulliset kustannukset.

Korvausta voidaan myöntää vaikeavammaiselle henkilölle, joilla on vamman vuoksi kohtuuttomia ylimääräisiä vaatetuskustannuksia. Kyse voi olla vamman tai sairauden aiheuttamasta vaatteiden tavanomaista suuremmasta kulumisesta tai siitä, että vaikeavammaisen henkilö ei vammansa vuoksi voi käyttää valmisvaatteita tai -jalkineita. Korvattavaksi tulee tällöin valmisvaatteen ja esimerkiksi teetetyin tai korjatun vaatteiden hinnan erotuksen vammasta tai sairaudesta johtuva välttämätön kustannusosuus.

Korvaus ylimääräisiin vaatetuskustannuksiin sovitetaan yhteen mahdollisten muiden samalla perusteella ja samaan tarkoitukseen myönnettyjen avustusten kanssa. Tällaisia avustuksia ovat mm. Kelan myöntämä vammaistuki (alle 16-vuotiaan ja 16-vuotta täyttäneen vammaistuki) ja eläkkeensaajien hoitotuki,

---

joiden myöntämisperusteena on vamman tai sairauden aiheuttaman haitan ja avuntarpeen lisäksi siitä aiheutuvat erityiskustannukset. Yhteensovitusta voidaan käyttää, kun mainitut korvaukset kohdistuvat ylimääräisiin vaatetus-
kustannuksiin. Samalla on huomioitava, että mainitut tuet korvaavat paitsi ylimääräisiä kustannuksia myös vammasta tai sairaudesta aiheutuvaa haittaa eli kokonaan ei po. tukia voida ottaa huomioon yhteensovituksessa.

4.5 Ylimääräiset erityisravintokustannukset VpL 9 §, VpA 19 §

Korvaukset ylimääräisiin erityisravintokustannuksiin kohdennetaan vaikeavammaisille henkilöille, joiden erityisravintokustannukset ovat vammasta tai sairaudesta johtuen kohtuuttoman suuret esim. kliinisten ravintovalmisteiden käytön vuoksi. Vammaispalvelulain mukainen korvaus sovitetaan yhteen mahdollisten muiden samalla perusteella ja samaan tarkoitukseen myönnettyjen avustusten kanssa. Tällaisia ovat mm. sairausvakuutuslain mukaiset korvaukset, Kelan myöntämä vammaistuki (alle 16 -vuotiaan ja 16- vuotta täyttäneen vammaistuki) ja eläkkeensaajien hoitotuki, jossa on myöntämisperusteena vamman tai sairauden aiheuttaman haitan ja avuntarpeen lisäksi siitä johtuvat erityiskustannukset. Yhteensovitusta voidaan käyttää vain silloin (ja vain siltä osin), kun mainitut korvaukset kohdistuvat ylimääräisiin erityisravintokustannuksiin. Samalla on huomioitava, että mainitut tuet korvaavat paitsi ylimääräisiä kustannuksia myös vammasta tai sairaudesta aiheutuvaa haittaa eli kokonaan ei po. tukia voida koskaan ottaa huomioon yhteensovituksessa.

Korvaus maksetaan hakijan toimittamien kuittien perusteella neljännesvuosittain jälkikäteen hakijan toimitettua ilmoituksen olosuhteidensa pysymisestä ennallaan tai niissä tapahtuneista muutoksista. Mikäli hakija on ollut vuosineljänneksen aikana 12 vuorokautta tai kauemmin laitoshoidossa, maksetaan korvaus vain siltä ajalta, jolloin hän ei ole ollut hoidossa.

---

5 PALVELUT, JOIHIN VAIKEAVAMMAISELLA ON SUBJEKTIIVINEN OIKEUS

- Kuljetus- ja saattajapalvelut
- Tulkkipalvelut
- Palveluasuminen
- Asuntoon kuuluvat välineet ja laitteet sekä asunnon muutostyöt
- Päivätoiminta
- Henkilökohtainen apu (1.9.09 lukien)
- Palvelusuunnitelma (ks. luku 3.2)

5.1 Kuljetus- ja saattajapalvelut VpL 8 §, VpA 4 §, 5 § ja 6 §

Kuljetuspalveluihin, niihin liittyvine saattajapalveluineen, kuuluu vaikeavammaisen henkilön työssä käymisen, opiskelun, asioimisen, yhteiskunnallisen osallistumisen, virkistymisen tai muun sellaisen syy vuoksi tarpeelliset, jokapäiväiseen elämään kuuluvat kuljetukset.

Jokapäiväiseen elämään kuuluvia kuljetuksia ovat vaikeavammaisen henkilön asuinkunnan alueella tapahtuvat tai lähikuntiin ulottuvat kuljetukset. Kuljetuspalveluja ja niihin liittyviä saattajapalveluja järjestettäessä vaikeavammaisena pidetään henkilöä, jolla on erityisiä vaikeuksia liikkumisessa ja joka ei vammansa tai sairautensa vuoksi voi käyttää julkisia joukkoliikennevälineitä ilman kohtuuttoman suuria vaikeuksia. Kuljetuspalveluja ei järjestetä henkilölle, joka saa näitä palveluja muun lain nojalla (esimerkiksi sosiaalihuoltolain mukainen kuljetuspalvelu). Kuljetuspalveluun liittyvä saattajapalvelu on järjestettävä henkilölle, jolle taksikuljettajan apu ei kuljetuksen aikana riitä.

Työ- ja opiskelumatkat myönnetään hakemuksen perusteella todellisen tarpeen mukaan. Opiskeluksi katsotaan peruskoulutuksen jälkeinen opiskelu, joka tähtää tutkintoon tai johtaa ammattipätevyyden suorittamiseen, henkilökohtaiseen opetuksen järjestämistä koskevaan suunnitelmaan (HOJKS) pohjautuva use-

---

amman vuoden mittainen valmentava koulutus sekä työllistymistä tukeva opiskelu. Asioimis- ja virkistysmatkoja myönnetään yksilöllisen tarpeen mukaan (vaikeavammaisella henkilöllä on oikeus vähintään 18 yhdensuuntaiseen matkaan kuukaudessa).

Kuljetuspalvelua voi käyttää kunnan perusturvalautakunnan erikseen vahvistamien lähikuntien alueilla sekä erityisin perustein jonkin muun lähikunnan alueella. Lähikuntana pidetään yleensä maantieteellisiä rajakuntia, joita Äänekosken kaupungille ovat Laukaa, Konnevesi, Saarijärvi, Viitasaari ja Uurainen. Lähikunta voi olla myös ns. toiminnallinen lähikunta, jolloin erityisesti työmatkojen osalta lähikuntana voidaan pitää niitä kuntia, joissa tavanomaisesti kuntalaiset käyvät työssä (työssäkäyntialue). Koska järjestämismvastuun piiriin kuuluvat vain kohtuulliset kuljetuspalvelut (VpL 8 §), matkan pituus toiminnalliseen lähikuntaan ei saa olla kohtuuton (yleensä enintään 50–60 km). Yhdensuuntaisen kuljetuspalvelumatkan asiakasmaksu (omavastuu) on samansuuruinen kuin linja-autoliikenteen vastaavan pituisesta matkasta perittävä maksu.

Harkittaessa vaikeavammaisen henkilön kuljetuspalvelumatkojen määrän tarvetta otetaan huomioon omaan autoon saatu autoveronpalautus ja auton hankintakustannuksiin maksettu vammaispalvelulain mukainen korvaus. Näissä tilanteissa on asiakkaalta pyydettävä selvitystä kuljetuspalvelujen tarpeesta ja siitä, miksi käytössä olevaa esimerkiksi autoveropalautuksin hankittua autoa ei voida käyttää haettuihin kuljetuspalveluihin. Jos perheellä tai hakijalla on käytössään auto, johon ei ole saatu yhteiskunnalta tukea, ei autolla näissä tilanteissa ole vaikutusta kuljetuspalvelujen määrään.

Kuljetuspalvelupäätökset tehdään matkaa / kk ja tarkistetaan kalenterivuosittain. Päätökset voidaan tehdä myös toistaiseksi voimassa oleviksi. Käyttämättä jääneitä matkoja ei voi siirtää seuraavalle kuukaudelle tai muutoin säästää.

Kunta voi järjestää kuljetuspalvelun sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionosuudesta annetun lain (733/1992) 4 §:ssä tarkoitettulla tavalla tai korvata taksilla, invataksilla tai vastaavalla ajoneuvolla tapahtuvasta kuljetuksesta

---

aiheutuvat kohtuulliset kustannukset. Kuljetuspalveluja voidaan toteuttaa määritelyihin lähikuntiin myös matkoja yhdistelemällä. Asiakkaat voivat omatoimisesti yhdistää matkoja tai matkojen yhdistäminen voi tapahtua kuljetuspalvelukeskuksen tai kunnan kuljetussuunnittelijan kautta.

Sairaanhoidon, terveydenhuollon tai kuntoutuksen saamiseksi tehdyt matkat korvaa Kansaneläkelaitos sairausvakuutuslain tai Kelan kuntoutuslain nojalla. Näihin matkoihin ei vammaispalvelulain mukaista kuljetuspalvelua saa käyttää. Pitkäaikaisessa laitoshoidossa olevan vaikeavammaisen henkilön tulee saada laitoshoitoon kuuluvana palveluna kuljetuspalvelua sosiaalihuoltolain 24 §:n ja sosiaalihuoltoasetuksen 11 §:n mukaisesti. Mikäli laitoksessa asuvan vaikeavammaisen henkilön kuljetukset eivät ole saajalleen riittäviä, voidaan tarpeen mukaiset kuljetukset järjestetään VpL:n nojalla.

Kuljetuspalvelun maksamisessa käytetään sirukorttia, joka on henkilökohtainen maksuväline. Korttia ei saa luovuttaa toisen henkilön käyttöön tai hallintaan. Katoamistapauksista tulee ilmoittaa välittömästi vammaispalveluun kortin sulkemiseksi. Sirukortille ladataan kunkin asiakkaan päätöksen mukaiset matkat. Yhdensuuntaisten matkojen määrät ovat kuukausikohtaisia. Asiakas vastaa itse, etteivät päätöksessä myönnettyt matkamäärät ylity. Sirukortilla maksetusta matkasta jää aina kuitti, josta asiakas voi tarkistaa mm. käytettävissä olevien matkojen määrän. Omavastuuosuus maksetaan suoraan kuljetuksen suorittajalle. Käsien laskutusta ei vastaanoteta.

Kehitysvammaisen lapsen koulu- ja päivähoitokuljetukset:

Kehitysvammalain 39 §:n mukaan erityishuollon järjestäjän on järjestettävä erityishuollossa olevan henkilön kuljetukset toimintayksiköiden välillä sekä muun kuljetuksen siten kuin asetuksella säädetään. Kehitysvamma-asetuksen 3 §:n mukaan erityishuoltopiirin tai erityishuoltoa järjestävän kunnan on huolehdittava kuljetuksista, jotka erityishuollon saamiseksi ovat välttämättömiä tai suorittaa niistä aiheutuvat kustannukset. Asiakasmaksulain 4 §:n 2 kohdan mukaan tällainen kuljetus on asiakkaalle maksutonta.

Toimintayksiköillä tarkoitetaan niitä yksiköitä (kuntayhtymän omia tai sosiaali- ja terveystoimen yksiköitä), joissa henkilölle erityishuoltoa annetaan. Jos kehitysvammaisen henkilö asuu kotonaan, nämä matkat kodin ja toimintayksikön välillä tulevat järjestettyä ”muina erityishuollon saamiseksi välttämättöminä kuljetuksina”.

Kun kehitysvammaisen henkilö käy esimerkiksi peruskoulua, koulukuljetukset järjestetään perusopetuslain (perusopetuslain ensisijaisuus huomioon ottaen) mukaisina maksuttomina kuljetuksina. Mikäli kehitysvammaisen lapsi koulun jälkeen on esimerkiksi iltapäivähoidossa, koulu huolehtii opetukseen liittyvinä kuljetukset koulun jälkeiseen toimintayksikköön- päiväkotiin. Jos lapselle järjestetään taas päivähoitoa erityishuolto-ohjelman mukaisena kuntoutuksellisenä erityishuoltona, hänen kuljetuksensa ovat lähtökohtaisesti maksuttomia. Toimintayksiköstä (päiväkodista) kotiin tapahtuvat kuljetukset tulee tällöin järjestää kehitysvammalain 39 §:n perusteella maksuttomina kuljetuksina.

Vaikeavammaisen lapsen koulu- ja päivähoitokuljetukset:

Päivähoitolain 1 §:n 5 momentin mukaan päivähoidossa oleville lapsille voidaan järjestää myös tarpeelliset kuljetukset. Sanamuodon mukaisesti sitovaa velvoitetta kuljetusten järjestämiseen kunnalla ei kuitenkaan päivähoitolain perusteella ole. Mikäli kunta ei päivähoitolain perusteella kuljetuksia järjestä, tulee sovellettavaksi kuljetusten osalta vammaispalvelulaki. Tällöin matkoja on järjestettävä lapsen tarpeiden edellyttämässä laajuudessa.

Jos kyseessä oleva lapsi ei ole vaikeavammaisen suhteessa vammaispalvelulain tarkoittamiin kuljetuspalveluihin eikä kunta järjestä päivähoitolain mukaan kuljetuksia, vastaavat kuljetuksista ja niistä aiheutuvista kustannuksista lapsen huoltajat.

Mikäli taas kyse on kehitysvammaisesta lapsesta, jolle päivähoito on osa erityishuoltoa, on kuljetuspalvelut järjestettävä maksuttomina kehitysvammalain perusteella. Vammaispalvelulakia ei voida soveltaa, koska vammaispalvelulain mukaisista matkoista voidaan periä asiakasmaksu.

Jos kyse on kehitysvammaisesta lapsesta, jonka päivähoitoa järjestetään normaalipalveluna (kyse ei siis ole kuntouttavasta päivähoidosta) on arvioitava täyttyykö asiassa vammaispalvelulain soveltamisen kriteerit. Mikäli näin ei ole, vastaavat kuljetuksista ja niistä aiheutuvista kustannuksista lapsen huoltajat.

Perusopetuslain 32 §:n mukaan, jos perusopetusta, lisäopetusta tai 25 §:n 2 momentissa tarkoitetun pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevan esiopetusta saavan oppilaan koulumatka on viittä kilometriä pidempi tai jos se oppilaan ikä tai muut olosuhteet huomioon ottaen muodostuu oppilaalle liian vaikeaksi, rasittavaksi tai vaaralliseksi, on oppilaalla oikeus maksuttomaan kuljetukseen taikka oppilaan kuljettamisesta tai saattamista varten myönnettävään riittävään avustukseen.

Opetuksen järjestäjällä on velvollisuus järjestää vammaiselle tai sairaalle lapselle oppilaan opetuksen järjestämiseksi välttämättömät kuljetukset riippumatta siitä, kuinka pitkä koulumatka on. Mikäli oppilas vammansa tai sairautensa johdosta tarvitsee kuljetusta, on tämä kuljetus järjestettävä. Esiopetukseen liittyvässä velvollisuutta järjestää kuljetusta ei ole, paitsi tilanteissa, joissa on kyse pidennetystä oppivelvollisuudesta (oppivelvollisuus alkaa 6-vuotiaana). Kehitysvammaisten erityishuollosta annetun asetuksen 3 §:n mukaan erityishuoltoa järjestävä kunta huolehtii kuljetuksista, jotka erityishuollon saamiseksi ovat välttämättömiä tai suorittaa niistä aiheutuvat kustannukset. Kehitysvammaisten lasten osalta kuljetukset siis järjestetään joko perusopetuslain mukaisina kuljetuk-

---

sina (perusopetuslain 25 §:n 2 momentti) tai kehitysvammalain 39 §:n tarkoittamina kuljetuksina.

Mikäli vaikeavammaisen lapsi tarvitsee muissa tilanteissa kuljetusta esiopetukseen, järjestetään tämä kuljetus vammaispalvelulain, tarvittaessa sosiaalihuoltolain tai kehitysvammalain perusteella.

5.2 Tulkkipalvelut VpL 8a §

Tulkkipalvelujen järjestäminen ja rahoitus on siirtynyt kunnilta Kansaneläkelaitokselle 1.9.2010 lukien.

5.3 Palveluasuminen VpA 10 § ja 11 §

Palveluasumiseen kuuluvat asunto sekä asumiseen liittyvät palvelut, jotka ovat välttämättömiä asukkaan jokapäiväiselle suoriutumiselle. Palveluasuminen järjestetään joko palvelutaloasumisena tai kotiin järjestettyinä riittävinä tukipalveluina. Kokonaisarvion palveluntarpeesta ja päätöksen palveluasumisesta (missä ja miten palveluasuminen järjestetään) tekee vammaispalvelun sosiaalityöntekijä.

Palveluja voivat olla avustaminen asumiseen liittyvissä toiminnoissa kuten liikkumisessa, pukeutumisessa, henkilökohtaisessa hygieniassa, ruokataloudessa ja asunnon siivouksessa sekä ne palvelut, joita tarvitaan asukkaan terveyden, kuntoutuksen ja viihtyvyyden edistämiseksi. Palveluasumiseen liittyvät palvelut ovat saajalleen maksuttomia, niistä ei siis voida periä maksua. Maksuttomia palveluja ovat kaikki ne palvelut ja tukitoimet, jotka mahdollistavat ja liittyvät palveluasumisen järjestämiseen. Vammaispalveluna korvataan esimerkiksi palvelutalon asumispalvelumaksu. Asiakas maksaa itse vuokran ja ruokakustannukset sekä jokapäiväiseen elämään kuuluvat kustannuksensa.

Palveluasumista järjestettäessä vaikeavammaisena pidetään henkilöä, joka vammansa tai sairautensa vuoksi tarvitsee toisen henkilön apua päivittäisistä

---

toiminnoista suoriutumisessa jatkuvaluonteisesti, vuorokauden eri aikoina tai muutoin erityisen runsaasti.

Palveluasumishakemusta ei voida hylätä sillä perusteella, että palvelut tulevat turvattua ensisijaisen lainsäädännön perusteella, mikäli vammaisen henkilö voi osoittaa, etteivät nämä palvelut ole hänelle laajuudeltaan ja sisällöltään riittäviä. Vammaiselle henkilölle myönnettävät palvelut tulee järjestää palveluasumiseen liittyvinä riittävässä laajuudessa. Palveluasumiseen liittyvät palvelut voidaan järjestää ensisijaisen lainsäädännön perusteella esimerkiksi kotipalvelun avulla tai omaishoidon tuella tai vaihtoehtoisesti henkilökohtaisen avun avulla vammaispalvelulain mukaisena palveluna. Mahdollista on myös käyttää näitä edellä tarkoitettuja palveluja ja tukitoimia yhteensovitettuna. Tällaisessa tilanteessa nämä palveluasumiseen liittyvät erityispalvelut ovat vaikeavammaiselle henkilölle maksuttomia.

Vanhuksille suunnatut palvelut ja tukitoimet järjestetään ensisijaisesti ShL:n perusteella esim. käyttäen vanhusten palveluasumisen järjestelmää.

5.4 Asunnon muutostyöt sekä asuntoon kuuluvat välineet ja laitteet VpL 9 § VpA 12 § ja 13 §

Kunnan on korvattava vaikeavammaiselle henkilölle asunnon muutostöistä sekä asuntoon kuuluvien välineiden ja laitteiden hankkimisesta hänelle aiheutuvat kohtuulliset kustannukset, jos hän vammansa tai sairautensa johdosta välttämättä tarvitsee näitä toimenpiteitä suoriutuakseen tavanomaisista elämän toiminnoista. Kunnalla ei kuitenkaan ole erityistä velvollisuutta kustannusten korvaamiseen, jos vaikeavammaisen henkilön riittävää huolenpitoa ei voida turvata avohuollon toimenpitein (VpL 9§).

Korvattavia asunnon muutostöitä ovat henkilön vamman tai sairauden vuoksi suoritettavat välttämättömät rakennustyöt kuten ovien leventäminen, luiskien rakentaminen, kylpyhuoneen, WC:n ja vesijohdon asentaminen, kiinteiden kalusteiden ja rakennus- ja sisustusmateriaalien muuttaminen sekä vastaavat muut henkilön vakituudessa asunnossa suoritettavat rakennustyöt. Asunnon

---

muutostyöksi katsotaan myös muutostöiden suunnittelu sekä esteiden poistaminen asunnon välittömästä lähiympäristöstä.

Korvattavissa muutostöissä tulee noudattaa soveltuvin osin valtion asuntolainoituksessa käytettävää laatutasoa. Korvattavia asuntoon kuuluvia välineitä ja laitteita ovat nostolaitteet, hälytyslaitteet tai vastaavat muut asuntoon kiinteästi asennettavat välineet ja laitteet. Kunta voi myös antaa asuntoon kuuluvia välineitä tai laitteita korvauksetta vaikeavammaisen henkilön käytettäväksi (VpA 12§)

Suoritettaessa korvausta asunnon muutostöistä sekä asuntoon kuuluvien välineiden tai laitteiden hankkimisesta aiheutuviin kustannuksiin pidetään vaikeavammaisena henkilöä, jolle liikkuminen tai muu omatoiminen suoriutuminen vakituisessa asunnossa tuottaa vamman tai sairauden vuoksi erityisiä vaikeuksia (VpA 13§).

Myönnettäessä vaikeavammaiselle henkilölle asunnon muutostöitä ja asuntoon kuuluvia koneita, välineitä ja laitteita järjestetään vain vamman tai sairauden vuoksi välttämättömät muutostyöt ja laitteet sekä korvataan tämän perusteella huomioitavat kohtuulliset kustannukset. Muutostöitä myönnetään vain tarkoitukseenmukaiseen asumiseen henkilön säännöllisessä ja vakinaisessa käytössä olevaan asuntoon ja sen välittömään lähiympäristöön. Uudisrakentamisen kustannuksista voidaan huomioida vammasta johtuvat kohtuulliset ja välttämättömät muutostyön kustannukset kuten normaalista poikkeavat materiaalit ja muutostyöhön liittyvät suunnittelukustannukset.

Korvattavia asunnonmuutostöitä ovat ovien leventäminen, luiskien rakentaminen, kylpyhuoneen, WC:n ja vesijohdon asentaminen, kiinteiden kalusteiden ja rakennus- ja sisustusmateriaalien muuttaminen sekä vastaavat muut henkilön vakituisessa asunnossa suoritettavat rakennustyöt. Asunnonmuutostöiksi katsotaan myös muutostöiden suunnittelu sekä esteiden poistaminen asunnon välittömästä lähiympäristöstä. Oikeuskäytännössä riittävänä asunnon välittömään läheisyyteen tehtävänä muutostyönä on katsottu, kun on turvattu asiakkaan asuntoon sisälle ja ulos siirtyminen. Julkisten tilojen omistajat vastaavat osal-

---

taan kulkureittiensä ja uloskäyntiensä esteettömyydestä käyttötarpeen mukaisesti. Avustukset korvataan ainoastaan luonnollisille henkilöille yksilölliseen tarveharkintaan perustuen.

Ratkaistaessa, mitkä asunnonmuutostyöt ja laitteet ovat vamman tai sairauden vuoksi välttämättömiä, käytetään apuna sosiaali- ja terveysalan sekä rakennusalan asiantuntijoita. Päätöksen välttämättömistä muutostöistä ja myönnettävistä kohtuullisista kustannuksista tekee sosiaalityöntekijä.

Harkittaessa asuntoon kuuluvien välineiden ja laitteiden korvaamista tulee päätöksenteossa kiinnittää huomiota seuraaviin asioihin:

- hakijan vaikeavammaisuus erityisesti itsenäisen asunnossa suoriutumisen kannalta
- tosiasiallinen tarve ja käyttötarkoitus, voidaanko käyttää vaihtoehtoisia ratkaisuja, esim. asunnonmuutostyöt
- onko kyseessä hakijan vakituinen asunto
- voidaanko ko. laitteilla / välineillä turvata henkilön itsenäinen selviytyminen asumisessa tavanomaisista elämäntoiminnoista ja onko suunniteltu laite muutoin tarkoituksenmukainen
- tarvitseeko henkilö todennäköisesti lähitulevaisuudessa hoitolaitoksessa annettavaa pitkäaikaishoitoa ja
- ovatko esitetyt kustannukset kohtuullisia
- voidaanko laite myöntää vaikeavammaisen henkilön käyttöön

Asunnonmuutostyön kohtuullisia kustannuksia arvioitaessa voidaan käyttää soveltuvien osien valtion asuntolainoituksessa käytettävää yleiseen laatutasoon perustuvaa laskelmaa, joka tehdään rakennusvalvonnan toimesta. Korvattavia kohtuullisia kustannuksia arvioitaessa on huomattava, että kunnan korvausvelvollisuuden piiriin kuuluvat ainoastaan välttämättömät vamman tai sairauden aiheuttamasta tarpeesta johtuvat kustannukset.

Asunnon muutostöihin on haettava korvausta ensisijaisesti tapaturma-, liikenne- tai muusta vakuutuksesta maksettavana korvauksena. Vammaispalvelulain pe-

---

rusteella korvataan hakijalla ne vaikeavammaisuuden perusteella myönnetyt, välttämättömät muutostöiden kustannukset, joita hän ei ole saanut ensisijaisista avustuslähteistä. Lisäksi selvitetään asiakkaan mahdollisuus saada valtion korjausavustusta. Asunnon muutostöistä ja asuntoon kuuluvien välineiden hankkimisesta syntyneitä kustannuksia on haettava 6 kuukauden kuluessa kustannusta syntymisestä (VpA 20 §).

5.5 Päivätoiminta VpL 8 b §

Vammaispalvelulain mukainen päivätoiminta on kunnan erityisen järjestämivelvollisuuden piiriin kuuluva palvelu, jota on järjestettävä kunnan määrärahoista riippumatta. Päivätoimintaa on järjestettävä työikäiselle henkilölle, jonka toimeentulo perustuu pääosin sairauden tai työkyvyttömyyden perusteella myönnettäviin etuuksiin. Lisäksi edellytetään, että henkilöllä on erittäin vaikea toimintatarajoite, joka estää häntä osallistumasta sosiaalihuoltolain mukaiseen työtoimintaan.

Toimintakyky voi olla voimakkaasti alentunut esimerkiksi aivovamman tai useamman eri vamman tai sairauden yhteisvaikutuksen seurauksena. Asiakkaiden toimintakyky ja palveluiden tarve arvioidaan palvelusuunnitelmaa tehtäessä. Suunnitelmaa tehtäessä arvioidaan asiakkaan mahdollisuudet osallistua työ- tai päivätoimintaan.

Henkilöllä on edellytyksiä osallistua työtoimintaan, jos toimintaan osallistuminen on mahdollista esimerkiksi henkilökohtaisen avustajan tukemana. Myös mielen-terveyskuntoutujille työtoiminta on ensisijainen vaihtoehto suhteessa päivätoimintaan.

Päivätoimintaa järjestettäessä vaikeavammaisena henkilönä pidetään työkyvyttöntä henkilöä, jolla vamman tai sairauden aiheuttaman erittäin vaikean toimintatarajoitteen vuoksi ei ole edellytyksiä osallistua sosiaalihuoltolain 27 e §:ssä tarkoitettuun työtoimintaan ja jonka toimeentulo perustuu pääosin sairauden tai työkyvyttömyyden perusteella myönnettäviin etuuksiin.

Päivätoiminta voi sisältää esimerkiksi ruoanlaittoa, liikuntaa, keskustelua, retkeilyä, luovaa toimintaa sekä sosiaalisten taitojen harjaannuttamista. Mahdollista on kokeilla työtoimintaan osallistumista tietyn määräajan päivätoimintaan osallistumisen ohella tai yksilöllisten toimintaedellytysten mukaan järjestää henkilölle lyhytkestoista työtoimintaa ja sen ohella päivätoimintaa.

Päivätoimintaa on järjestettävä mahdollisuuksien mukaan siten, että asiakas voi osallistua toimintaan viitenä päivänä viikossa tai tätä harvemmin, jos hän kykenee osallistumaan työtoimintaan osa-aikaisesti. Toiminnan päivittäinen määrä voi vaihdella. Järjestettävän toiminnan määrään voivat vaikuttaa paitsi asiakkaasta myös toiminnan järjestäjästä johtuvat syyt. Toiminnan järjestämisen tulisi kuitenkin aina perustua asiakkaan kanssa yhteistoiminnassa laadittuun palvelusuunnitelmaan. Kunta voi tinkiä järjestettävän palvelun määrästä, mikäli sillä ei esimerkiksi ammattitaitoisen henkilöstön puuttuessa tai muusta vastaavasta syystä olisi mahdollisuutta järjestää palvelua tavoitteeksi asetettua viittä kertaa viikossa.

Vammaispalvelulain mukainen päivätoiminta on asiakasmaksulain mukaan asiakkaalle maksutonta. Päivätoimintaan liittyvistä mahdollisista kuljetuksista ja aterioista voidaan periä yleensä maksu.

5.6 Henkilökohtainen apu VpL 8 c § ja 8 d §

Henkilökohtaisella avulla toteutetaan osaltaan perustuslain 19 §:n tarkoittamaa oikeutta välttämättömään huolenpitoon ja riittäviin sosiaalipalveluihin. Säännöksen tarkoittamaa välttämättömyyttä on tulkittava aina päätöksenteossa yksilökohtaisesti. Vaikeavammaisilla henkilöillä on erilaiset olosuhteet ja erilaiset tarpeet. Henkilökohtaisen avun välttämättömyys on arvioitava aina ottamalla huomioon henkilön yksilöllinen avuntarve ja hänen elämäntilanne kokonaisuudessaan.

Henkilökohtaisen avun tarkoitus on auttaa vaikeavammaista henkilöä toteuttamaan *omia* valintojaan laissa tarkoitetuissa toiminnoissa, edellyttäen että vaikeavammaisella henkilöllä on *voimavaroja määritellä* avun sisältö ja toteutustapa. Lähtökohtana on, että avun tarvitsija *itse voi vaikuttaa* siihen, missä asioissa ja miten avustetaan lähtien vaikeavammaisen henkilön omista valinnoista eikä ulkopuolisen tahon määrittämänä. Henkilökohtainen apu ei koske toisen henkilön antamaa hoivaa ja huolenpitoa tai valvontaa. Päätöksenteossa on oltava riittävä valmius ja sosiaalityön ammattitaito ottaa selkoa asiakkaan omasta käsituksesta asiassa; tarvittaessa käytetään esim. tulkitsemista ja kommunikaation apuvälineitä ja -menetelmiä. Myös omaisten ja läheisten asiantuntemusta voidaan käyttää vaikeavammaisen henkilön tahdon selvittämisessä, mutta apu ei voi kokonaan perustua toisen henkilön näkemykseen (vrt. asiakaslaki 8-10 §).

Vaikeavammaisuus henkilökohtaisen avun järjestämisen edellytyksenä

Henkilökohtaista apua on järjestettävä sellaiselle vaikeavammaiselle henkilölle, joka pitkäaikaisen tai etenevän vamman tai sairauden vuoksi tarvitsee välttämättä ja toistuvasti toisen henkilön apua suoriutuakseen päivittäisistä toiminnoista (8 c §). Välttämättömästä ja toistuvasta toisen henkilön avun tarpeesta on kyse sekä silloin kun avun tarve on sekä määrällisesti runsasta että silloin kun se on jatkuvaluonteista tai määrällisesti vähäisempää, mutta toistuvaa.

Pääsääntöisesti henkilökohtaiseen apuun oikeuttavat vammat ja sairaudet ovat luonteeltaan pysyviä. Ne voivat olla myös eteneviä, kuten esimerkiksi MS-tauti, eräät lihassairaudet ja ALS sekä jotkut harvinaiset sairaudet. Lisäksi niille voi olla ominaista toimintakyvyn voimakaskin vaihtelu ja siitä aiheutuva vaihteleva ja/tai toistuva toisen henkilön avun tarve. Toistuvia avun tarpeita on esimerkiksi näkövammaisilla henkilöillä. Vaihtelevia avuntarpeita esiintyy puolestaan esimerkiksi vaikeahoitoisissa epilepsioissa ja muissa neurologisissa sairauksissa. Kehitysvammaisten henkilöiden kohdalla avun tarpeet voivat olla runsaita tai vaihtelevia.

Henkilökohtaisen avun yksilöllinen luonne edellyttää, että vaikeavammaisella henkilöllä on voimavaroja määritellä sekä avun sisältö että toteutustavat. Hänen

---

on kyettävä ottamaan kantaa avuntarpeisiinsa ja niihin vastaamisen tapoihin. Vaikeavammaisen henkilön kuulemisessa voidaan tarvittaessa käyttää esimerkiksi tulkitsemista sekä kommunikaation apuvälineitä ja -menetelmiä. Myös omaisten ja läheisten asiantuntemukseen voidaan tukeutua, mutta avun tarpeen määrittely ei tule täysin perustua toisen henkilön esittämiin näkemyksiin.

Lähtökohtaisesti mitään ryhmää ei ole suljettu henkilökohtaisen avun järjestämisen ulkopuolelle vamman tai sairauden laadun, diagnoosin tai iän perusteella. Kaikkien pitkäaikaissairaiden ja vammaisten henkilöiden kohdalla vammasta ja sairaudesta riippumatta oikeutta henkilökohtaiseen apuun on arvioitava tarkastelemalla sitä, miten kunkin henkilön yksilöllinen tilanne vastaa, ei vain henkilökohtaisen avun, vaan myös vammaispalvelulain mukaisten palvelujen ja tukitoimien järjestämisedellytyksiä kokonaisuudessaan.

Oikeutta henkilökohtaiseen apuun ei ole sidottu tiettyyn ikään, vaan toimintavuuden objektiiviseen syyhyn. Myös ikääntyneinä vammautuneilla henkilöillä on oikeus palveluihin ja tukitoimiin samoin perustein kuin muilla vammaisilla henkilöillä. Toisaalta vaikeavammaisen henkilön ikääntyminen ei sulje häntä henkilökohtaisen avun ulkopuolelle. Ikääntymiseen liittyvä vammaisuus on erotettavissa tavanomaiseksi katsottavasta ikääntymisestä: ikääntymisen myötä esimerkiksi näkö- ja kuulo heikentyvät, mutta vain osalla ihmisistä niin voimakkaasti, että tila vastaa vaikeavammaisuutta.

Vaikeavammaisilla lapsilla on oikeus vammaispalvelulain mukaiseen henkilökohtaiseen apuun silloin, kun he eivät ole vanhempiensa ja muiden huoltajiensa välittömän ja jatkuvan valvonnan ja hoivan tarpeessa vaan voivat itse ainakin osittain vaikuttaa ja tehdä päätöksiä omasta toiminnastaan. Mitään tiettyä ikää ei voida asettaa mittariksi, vaan lapsen yksilölliseen tilanteeseen ja kehitystasoon tulee asiakaslain 10 §:n mukaisesti kiinnittää huomiota. Mikäli vaikeavammaisen lapsen avun tarve edellyttää pääosin sairaanhoidon osaamista tai muuta erityisosaamista jatkuvasti tai pitkäaikaisesti, tulee siihen vastata muun sosiaali- ja terveydenhuollon yleis- ja erityislainsäädännön perusteella.

Henkilökohtaisen avun järjestämisen rajaukset

Jos henkilön avun ja avustamisen tarpeet perustuvat pääosin hoivaan, hoitoon ja valvontaan, tulee niihin vastata muiden sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen ja tukitoimien avulla. Tällöin on usein kyse tilanteista, joissa vaikeavammaisen henkilö ei itse kykene määrittelemään avuntarpeitaan, vaan määrittelystä vastaa pääasiassa joku toinen henkilö.

Pääasiassa ikääntymiseen liittyvistä sairauksista ja toimintarajoitteista johtuva avun ja tuen tarve ei edelleenkään kuulu vammaispalvelulain nojalla järjestettäväksi. Näissä tilanteissa tarvittava apu ja tuki järjestetään muun sosiaali- ja terveydenhuollon yleis- ja erityislainsäädännön nojalla.

Erityistä velvollisuutta henkilökohtaisen avun järjestämiseen ei myöskään ole, jos hyvin vaikea- tai monivammaisen henkilön huolenpitoa ei voida turvata avo- huollon toimenpitein (8 § 2). Tämä koskee tilanteita, joissa vaikeavammaisen henkilö tarvitsee vaativaa ja monialaista erityisosaamista sekä ympärivuorokautista hoitoa ja valvontaa edellyttäviä palveluja. Säännös koskee myös tilanteita, joissa henkilö on jo palvelu- tai hoidontarpeensa kannalta perustellusti laitoshoidossa. Sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunnan mietinnössään (StVM 32/2008 vp) ilmaiseman kannan mukaan kuitenkin myös laitoshoidossa oleville vaikeavammaisille henkilöille tulee mahdollistaa sosiaalisten suhteiden ylläpito ja yhteiskunnallinen osallisuus.

Henkilökohtaisen avun sisällöt ja määrät

Henkilökohtainen apu kohdistuu niihin toimiin, jotka henkilö tekisi itse, mutta ei niistä vamman tai sairauden vuoksi selviä. Henkilökohtaisen avun tarkoitus (8 c §) on auttaa vaikeavammaista henkilöä omien valintojensa toteuttamisessa niin kotona kuin kodin ulkopuolella

- päivittäisissä toimissa
  - työssä ja opiskelussa
  - harrastuksissa
  - yhteiskunnallisessa osallistumisessa
  - sosiaalisen vuorovaikutuksen ylläpitämisessä.
-

Päivittäisiä toimia, työtä ja opiskelua varten henkilökohtaista apua on järjestettävä kunkin vaikeavammaisen henkilön välttämättä tarvitsemassa laajuudessa. Avun määrän arviointi on sidoksissa perustuslaissa säädettyyn jokaisen oikeuden välttämättömään huolenpitoon eli ihmisarvoisen elämän edellyttämään turvaan (19 § 1) sekä riittävien palvelujen turvaamiseen jokaiselle (19 § 3). Palvelujen riittävyttä arvioitaessa lähtökohtana pidetään sellaista palvelujen tasoa, joka luo jokaiselle ihmiselle edellytykset toimia yhteiskunnan täysivaltaisena jäsenenä. Koska ihmisarvoisen elämän edellytysten täyttyminen edellyttää myös muiden inhimillisten tarpeiden kuin perustarpeiden tyydyttämistä, on huomiota kiinnitettävä myös erilaisiin sosiaalisiin tarpeisiin vastaamiseen sekä vaikeavammaisen henkilön mahdollisuuksiin toteuttaa itseään.

Päivittäiset toimet ovat yleisesti elämässä tapahtuvia asioita kuten liikkuminen, pukeutuminen, hygieniasta huolehtiminen, vaate- ja ruokahuolto, kodin siivous sekä asiointi. Niihin luetaan myös vaikeavammaisen henkilön huollossa tai hoidossa olevan lapsen päivittäisiin toimiin osallistuminen. Palveluasumisen tai asumispalvelujen piirissä oleville vaikeavammaisille henkilöille henkilökohtaista apua on järjestettävä myös kodin ulkopuolisiin päivittäisiin toimiin heidän välttämätöntä avuntarvettaan vastaavalla tavalla.

Henkilökohtainen apu työhön ja opiskeluun määritellään samoista lähtökohdista käsin kuin vammaispalvelulain mukaisissa kuljetuspalveluissa niitä koskeva oikeuskäytäntö mukaan lukien. Työllä tarkoitetaan työsuhteeseen perustuvan toiminnan lisäksi yritystoimintaa. Opiskeluna pidetään vastaavasti jonkin tutkinnon tai ammatin saavuttamiseen tähtäävää opiskelua tai sellaista opiskelua, joka vahvistaa vaikeavammaisen henkilön ammattitaitoa ja työllistymisedellytyksiä. Tällaiseksi opiskeluksi on katsottava myös vammaisten opiskelijoiden valmentava ja kuntouttava opetus ja ohjaus (valmentavan koulutuksen luonteesta riippuu se, onko kyseessä vammaispalvelulain tarkoittama opiskelu). Koululaiselle annettava apu voi kattaa esimerkiksi kotitehtävissä avustamisen kouluajan jälkeen. Henkilökohtaista apua voi olla tarpeen järjestää myös ulkomaille suuntautuvien loma- ja työmatkojen ajaksi.

Harrastuksiin, yhteiskunnalliseen osallistumiseen ja sosiaaliseen vuorovaikutukseen kuten ystävyys- ja sukulaisuussuhteiden ylläpitämiseen kodin ulkopuolella on järjestettävä henkilökohtaista apua vähintään 10 tuntia kuukaudessa vuosina 2009-2010. On tärkeää huomioida palvelusuunnitelmaan sisältyvä arvio vaikeavammaisen henkilön yksilöllisen elämäntilanteen ja avuntarpeen kokonaisuuteen vastaavasta henkilökohtaisen avun määrästä tuntimäärää mitoitettaessa. Laissa säädetty vähimmäistuntimäärä ei ole ehdoton, vaan henkilökohtaista apua voidaan järjestää edellä mainittuihin tarkoituksiin myös alle 10 tuntia kuukaudessa, jos avun tarve ei ole sitä suurempi. Vuodesta 2011 vähimmäistuntimäärä on 30 tuntia kuukaudessa, ellei vähäisempi määrä turvaa välttämättömyyden avun tarvetta näissä toiminnoissa. Perustellusti ja erillisellä päätöksellä tuntimääriä voidaan myöntää myös vuotta kohden (1.1.2011 alk. 360 h/vuosi) vaikeavammaisen henkilön yksilöllisen tarpeen mukaan.

Henkilökohtaisen avun järjestämistavat

Järjestämistavasta päätettäessä on aina otettava huomioon vaikeavammaisen henkilön mielipiteet ja toivomukset sekä hänen palvelusuunnitelmassaan määritelty yksilöllinen avun tarve ja elämäntilanne kokonaisuudessaan. Järjestämistavan on tuettava ja edistettävä vaikeavammaisen henkilön itsenäistä elämää ja yhdenvertaista oikeutta elää yhteisössä sekä tehdä samanlaisia valintoja kuin muut ihmiset. Lisäksi myös henkilökohtaisen avun intiimi luonne korostaa järjestämistavan valinnan tekemistä yhteisymmärryksessä vaikeavammaisen henkilön kanssa. Siksi asiakkaan omien käsitysten selvittämisellä asiakaslain 8, 9 ja 10 § huomioiden on erityisen suuri merkitys. Myös järjestämistavasta päätettäessä voidaan apuna tarvittaessa käyttää tulkitsemista sekä kommunikaation apuvälineitä ja -menetelmiä. Täysi-ikäisen vajaavaltaisten sekä alaikäisten kohdalla voidaan osin tukeutua myös omaisten ja läheisten asiantuntemukseen mutta avun järjestämisen ja päivittäisen toteuttamisen ei tule kokonaan perustua toisen henkilön esittämiin näkemyksiin.

Henkilökohtaisen avun eri järjestämistapoja voidaan yhdistää toisiinsa sekä muihin vammaispalvelulain ja muun sosiaalihuollon lainsäädännön mukaisiin palveluihin ja tukitoimiin.

---

1. Henkilökohtainen avustaja -järjestelmä

- Vaikeavammaisen henkilö toimii henkilökohtaisen avustajan työnantajana.
- Edellytyksenä ovat kyky ja halu työnantajana toimimiseen sekä valmiudet omaan elämänhallintaan ja päätöksentekoon. Tarvittaessa kunnan viranomaisten on ohjattava ja autettava avustajan palkkaamiseen liittyvissä asioissa.
- Osa työnantajavelvoitteista voidaan delegoida kolmannelle osapuolelle. Esimerkiksi palkanlaskenta ja -maksu, koulutus ja avustajavälitykseen liittyvät palvelut. Keski-Suomessa toimii henkilökohtaisen avun keskus HAVU – keskus, josta tuetaan vammaista henkilöä työnantajuudessa, järjestetään koulutusta ja välitetään avustajia työsuhteisiin.
- Alaikäisen lapsen puolesta työnantajana voi toimia huoltaja tai muu laillinen edustaja tai täysi-ikäisen vajaanlaisen henkilön puolesta edunvalvoja.
- Kunta korvaa avustajan palkkaamisesta aiheutuvat kohtuulliset ja välttämättömät kustannukset kokonaisuudessaan. Henkilökohtaisen avustajan palkka- tai työehtoihin ei ole yleissitovaa virka- tai työehtosopimusta vaikeavammaisen henkilön toimiessa työnantajana. Työsuhteen ehdot määräytyvät työlainsäädäntöön perustuvien vähimmäisehtojen mukaan ellei kunta ole päättänyt paremmista ehdoista. Palkkaustasoa määriteltäessä on kuitenkin otettava huomioon vastaavasta työstä maksettava tavanomainen ja kohtuullinen palkka. Äänekosken kaupungissa palkka on pääsääntöisesti vastannut samaa tasoa kunnan kotiaavustajan palkan kanssa huomioiden mahdolliset yleiskorotukset.

Korvattavia kustannuksia ovat mm:

- Avustajan palkka sekä työnantajalle kuuluvat lakisääteiset maksut ja korvaukset (sosiaaliturvamaksut, eläkemaksut, lakisääteiset työterveyshuollon maksut sekä pakolliset tapaturma- ja työttömyysvakuutusmaksut sekä järjestäytyntä työnantajaa lakisääteisesti sitovan työehtosopimuksen mukaiset kustannukset 1.12.2010 alkaen.
-

- Työaikalain (605/1996) mukaiset korvaukset pyhä- ja ylitöistä sekä vuosilomalain (162/2005) mukaiset korvaukset sekä työsopimuslain mukainen sairausajan palkka.
- Vakituisen avustajan sijaiseksi palkatun henkilön palkkauskustannukset.
- Muut avustajasta aiheutuvat kohtuulliset ja välttämättömät kulut. Niitä voivat olla esimerkiksi työnantajana toimimiseen liittyvät koulutuskulut ja rekrytointikulut. Lisäksi avustajan matkakulut silloin kun avustaminen edellyttää matkustamista esimerkiksi vaikeavammaisen henkilön työn tai harrastusten vuoksi.

Pääsääntöisesti työsuhteeseen on palkattava muu henkilö kuin perheenjäsen (puoliso, lapsi, vanhempi, isovanhempi tai muu läheinen eli avopuoliso tai samaa sukupuolta oleva elämänkumppani). Poikkeuksena ovat kuitenkin tilanteet, joissa omaisen palkkaaminen on erityisen painavasta syystä vaikeavammaisen henkilön edun mukaista (esimerkiksi äkillinen avun tarve avustajan sairastuessa tai työsuhteen päättyessä, vaikeus löytää perheen ulkopuolista avustajaa, vammaan ja sairauteen liittyvät erityiset syyt mm. eleiden ja tunnetilojen tulkitseminen). Voimassa olevia omaisten ja läheisten työsuhteita on niin ikään mahdollista jatkaa, jos tilanne on vaikeavammaisen henkilön edun mukainen. Henkilökohtaisena avustajana työskentelevä omainen ei voi hoitaa samaa tehtävää omaishoitosopimuksen perusteella.

2. Kunta antaa vaikeavammaiselle henkilölle palvelusetelin avustajapalvelun hankkimista varten

Palveluseteli soveltuu ja esimerkiksi pieniin viikoittaisiin avustajatuntimääriin vastaamiseen tai vakituisen avustajan sijaisen hankkimiseen.

- Sovelletaan 1.8.2009 voimaan tulleen sosiaali- ja terveydenhuollon palvelusetelistä annetun lain (jäljempänä palvelusetelilaki) säännöksiä mainitun lain 2 §:n perusteella. Palveluseteliä käytettäessä kunnan tulee palvelusetelilain 4 ja 5 §:n mukaisesti hyväksyä ne palvelujen tuottajat, joiden palveluihin palveluseteliä voi käyttää.
  - Setelillä on voitava hankkia vaikeavammaiselle henkilölle palvelusuunnitelmassa määriteltä riittävä henkilökohtainen apu. Palvelusetelin arvo on
-

määrättävä palvelusetelilain 7 §:n 2 momentin nojalla sellaiseksi, että asiakkaalle ei jää maksettavaksi omavastuusuutta.

- Palvelusetelillä järjestettäviä palveluita voi tuottaa sellainen yksityinen palvelujen tuottaja, joka on merkitty ennakkoperintärekisteriin. Palveluseteliä käytettäessä palvelujen tuottajan ja vaikeavammaisen henkilön välille ei muodostu työsuhdetta eikä vaikeavammaisen henkilö toimi työnantajana.
- Henkilökohtaisen avustajan kelpoisuusvaatimuksista ei ole säädetty. Kunnan on palvelujen tuottajia hyväksyessään määriteltävä, mitä henkilökohtaisen avun tuottamiselta edellytetään. Palvelusetelilain 5 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaan palvelujen tuottajan palveluiden on vastattava vähintään sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Lisäksi kunta voi säännöksen 5 kohdan nojalla asettaa palvelujen tuottajan hyväksymiselle asiakkaiden tai asiakasryhmien tarpeisiin tai palvelujen määrään tai laatuun liittyviä vaatimuksia.
- Palvelun tarvetta arvioivan ammattihenkilön on palvelusetelin käyttöä harkittaessa huomioitava palvelusetelin soveltuvuus vaikeavammaiselle henkilölle. Palvelusetelin on oltava vaikeavammaisen henkilön kohdalla toimiva ja palvelusuunnitelmassa määriteltyyn yksilölliseen avun tarpeeseen vastaava vaihtoehto. Mikäli vaikeavammaisen henkilö ei kykene itsenäisesti palvelusetelin käyttöön, voi tämän laillinen edustaja, omainen tai läheinen auttaa palvelusetelin valinnassa ja käytössä.
- Kunta ei voi järjestää vaikeavammaisten henkilöiden henkilökohtaista apua ainoastaan palvelusetelillä, sillä vaikeavammaisella henkilöllä on aina oikeus kieltäytyä palvelusetelin käyttämisestä palvelusetelilain 6 §:n 1 momentin nojalla, jolloin kunnan on järjestettävä palvelu muulla tavalla.

Äänekoskella käytetään palvelutuottajia, jotka on jo hyväksytyt vanhuspalvelujen palvelusetelin palveluntuottajaksi.

3. Kunta hankkii avustajapalveluja ostopalveluna, järjestää palvelun itse tai yhteistyössä muiden kuntien kanssa

Avustajapalveluja voidaan kunnassa:

- hankkia ostopalveluna joko julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta
- järjestää osana omaa toimintaa tai palvelutuotantoa (esim. vammaisavustaja/ omaishoidon lomittaja)
- järjestää sopimuksin yhteistyössä muiden kuntien tai kuntayhtymien kanssa.

Erityisesti huomioidaan vaikeavammaisen henkilön oma mielipide ja toivomukset avun järjestämistavasta sekä palvelusuunnitelmassa määritelty avun tarve ja elämäntilanne kokonaisuudessaan.

Yhden tai useamman kunnan yhdessä tuottamissa avustajapalveluissa sovelletaan avustajiin kunnallista yleistä virka- ja työehtosopimusta. Järjestäytymättömän työnantajan on noudatettava yleissitovaa sopimusta, mutta järjestäytyneiden työnantajien sitä työehtosopimusta, johon he ovat osallisena.

Henkilökohtainen apu maksuttomaksi palveluksi

Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksulain 4 §:n mukaan henkilökohtainen apu on maksuton palvelu. Tämä koskee kaikkia järjestämistapoja, myös palveluseteliä. Henkilökohtaisen avun järjestämisestä voidaan kuitenkin periä maksu, jos vaikeavammaisen henkilö saa siihen korvausta muun lain kuin vammaispalvelulain perusteella. Kyseeseen tulevat pääasiassa lakisääteiset tapaturman ja liikennevahingon perusteella maksettavat vakuutuskorvaukset.

6 ASIAKASMAKSUT JA KORVAUSTEN PERINTÄ

Vammaiset henkilöt maksavat yleensä normaalit asiakasmaksut sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksulain perusteella. Maksuttomia ovat vammaispalvelulain 8§:n 1 momentissa tarkoitettut palvelut (kuntoutusohjaus, sopeutumismennus), 8 §:n 2 momentissa tarkoitettut kohtuulliset kuljetuspalvelut niihin liittyvine saattajapalveluineen lukuun ottamatta kuljetuspalvelun omavastuuosuutta (julkisen liikennetaksan mukainen), tulkkipalvelut, päivätoiminta kuljetusta ja aterioita lukuun ottamatta, henkilökohtainen apu sekä palveluasumiseen liittyvät erityispalvelut ja VpL:n 11 §:ssä tarkoitettut tutkimukset. Palveluasumisen erityiskustannuksista voidaan kuitenkin periä maksu silloin, kun henkilö saa niihin

---

korvausta muun lain kuin vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain nojalla. (Linkki Finlex: [\(22.12.2006/1268\)](#)). (Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista 3.8.1992/734)

6.1 Vammaispalvelulain perusteella myönnettävät palvelut

Asiakkaan on haettava vammaispalvelulain mukaisia taloudellisia tukitoimia kuuden kuukauden kuluessa kustannusten syntymisestä (VpA 20 §). Vammaispalvelulain mukaisista palveluista voidaan periä maksuja siten kuin sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetussa laissa (734/92) säädetään.

6.2 Vakuutusyhtiön korvaukset ja niiden tutkiminen VpL 15 §

Vakuutuslaitokselta peritään vammaispalvelulain mukaisten palvelujen ja tukitoimien kustannuksia silloin, kun palveluja ja tukitoimia on annettu samaan tarkoitukseen ja samaan aikaan kuin vakuutuslaitos on korvausvelvollinen. Mikäli korvaus on jo suoritettu vammaiselle henkilölle, kunnalla on oikeus periä tätä korvausta vastaava määrä takaisin vammaiselta henkilöltä. Korvauksen takaisin perimisestä on soveltuvin osin voimassa, mitä sosiaalihuoltolain 36 ja 37 §:ssä on säädetty (VPL 15 §). Palvelujen ja tukitoimien yhteensovittamisessa huomioidaan asiakkaan tarpeet viivytyksettä (VPL 4 §).

Vakuutuslaitoksen ja Valtiokonttorin ensisijainen korvausvelvollisuus tulee aina tutkia (mm. liikennevahinko, työtapaturma ja ammattitauti). Vakuutuslaitoksilla on ensisijainen korvausvelvollisuus esimerkiksi kodinhoitokustannuksista, henkilökohtaisen avun tai hoitajan palkkaamisesta aiheutuneista kustannuksista.

---

7 VAMMAISPALVELUOHJETTA KOSKEVAT SÄÄDÖKSET

- Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 1987/380
  - Asetus vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 1987/759
  - VpL:n ja VpA:n muutokset 19.12.2008/981. Voimaan 1.9.2009 alkaen
  - Kotikuntalaki 11.3.1994/201
  - Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 23.6.1977/519
  - Asetus kehitysvammaisten erityishuollosta 23.12.1977/988
  - Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812
  - Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista 3.8.1992/734
  - Sosiaalihuoltolaki 17.9.1982/710
  - Sosiaalihuoltoasetus 29.6.1983/607
  - Perusopetuslaki 21.8.1998/628
  - Laki sosiaali- ja terveydenhuollon palvelusetelistä 24.7.2009/529
  - Ajantasainen lainsäädäntö Valtion säädöstietopankki Finlex www.finlex.fi
-